

A Carn!

Publicació electrònica d'Història Militar Catalana

Tiratge: 974 cibernumbersubscribers

Dipòsit Legal: T-612-08; ISSN. 2013-1348; *Hosting:* www.acam.cat, Email: info@acam.cat

Any 4 – II Època

núm. 9

Gener de 2009

Contingut

3

EDITORIAL

"El bicentenari vallenc"

3

ARTICLES I APUNTS

GÜELL, MANEL. "Nota sobre recursos militars baronials. Vallespinosa, 1607"

5

ESTEBAN RIBAS, ALBERT RAÜL. "La batalla de Valls de 1809. El punt de vista militar"

16

EL PERSONATGE

REDONDO PENAS, ALFREDO. "Francesc Fort Segura. Oficial de Tortosa en el Cos de voluntaris catalans a la Guerra d'Àfrica (1859-1860)"

20

NOTÍCIES

22

RECENSIONS

30

FONS I ARXIUS

CIFUENTES, JOSÉ LUIS. Recursos en Xarxa (I)

34 / 39

RECULL / AGENDA

25

LA CITA:

**EL MAL
GOVERN**

32

L'ESPASA I LA PLOMA:

**Dos dietaris
del setge de
1714**

38

EXPUGNARE OPPIDUM:

Straslsund (Dinamarca), 1808

El bicentenari vallenc

El 25 de febrer de 1809 espanyols i catalans i napoleònics, s'enfrontaven militarment prop de Valls al voltant del pont de Goi, que creua el Francolí. Teodor Reding, d'una banda, i Gouvion Saint-Cyr, d'una altra, mesuraren llurs forces, imposant-se al final la superioritat militar, estratègica i potencial de les tropes franceses, en aquells moments, les millors del món.

Per a la capital de l'Alt Camp, la batalla del Pont de Goi és el fet més rellevant de l'episodi napoleònic a les seves terres, i per a les comarques meridionals, és un dels més importants i reconeguts. Tanmateix, allò que s'acostuma a saber d'aquest enfrontament armat és, simplement, que guanyaren els francesos, però no com, ni quines tàctiques i estratègies van desplegar ambdós bàndols, quins moviments militars van precipitar o podien haver evitat els esdeveniments, quines posicions eren més avantatjades, a qui va somriure més la deessa fortuna...

A 200 anys d'aquella derrota que va significar l'ocupació napoleònica del Camp de Tarragona, val la pena fixar-s'hi detingudament, primer, i avui, des d'un punt de vista estrictament militar; demà ja en podrem observar altres aspectes.

ARTICLES:

[6/1/6]

Nota sobre recursos militars baronials.vallespinosa, 1607

MANEL GÜELL
Arxiver i Historiador
manelguell@acarn.cat

Les obres de X.TORRES, i d'altres autors sobre Bandolerisme, ens assabenten que els barons més recalcitrants del Principat no dubtaven a mobilitzar els seus vassalls en les bregues i bandositats que tenien entre mans^[1]. Un curiós document, una ressenya o mostra d'armes, trobat a l'Arxiu Margarit^[2], certificava el 1607 la capacitat bèl·lica de Vallespinosa, una vileta a la Conca de Barberà profunda, feu d'un dels barons més agressius del seu temps, **Rafael de Biure**^[3]. El seu estudi, ens permet valorar els recursos d'una petita vila baronial i veure amb quin armament solia comptar la població.

“Constituit personalment lo il·l[ustr]e e noble señor lo señor [sic] don Raphael de Biure, donzell, en la ciutat de Tarragona domiciliat, baró de Aguilar, señor de Prexens e Vallespinosa y carlà dels castells, lloch y terme de Vallvert, assentat en son assento que en la dita plasa estava de present, a ton de manament del dit señor los homens del dit lloch n’e eran avisats, convocats y congregats per obtemperar a la crida feta estos dies preppassats acerca de la mostra de las armas. Los quals, ab sas armas e boques de foch, cada hun de ells, mostraren las armas tenien e en virtut del jurament per ells en ma de llur señor prestat, denuntiaren y digueren ditas armas eren seves, pròpies, y així lo un apres del altre, se escregueren y confirmaren com se segueixen:

Joan Rosanes, fill de Jaume, un pedrenyal de quatre pams y de roda.
 Item., Llätzer Cocha, un pedrenyal de quatre pams, canó de roda.
 Item., Llorens Anglès, un pedrenyal de roda, de quatre pams de canó.
 Item., Joan Chrestia, pedrenyal y de roda.
 Antony Clarassó, un pedrenyal de mida...
 Item., Joan Matheu, una scopeta.
 Item., Joan Boffarull, una escopeta //
 Item., Joan Vilar, un pedrenyal.
 Item., Joan Alamany, una scopeta.

Item., Joan Prunera, lo pobill, pedrenyal.
 Andreu Anglès, sens armes.
 Pere Traver, sens armes.
 Pere Prunera, sens armes.
 Joan Forner, sens armes.
 Pere Anglès, dit del Oroscho, pedrenyal.
 Pere Cocha, pedrenyal de colp.
 Magí Anglès, pedrenyal de roda.
 Joan Tortosa, sens armes.
 Pere Gascó, sens armes.
 Francesch Guinovart, sens armes.
 Lorens Anglès, del portalet, sens armes”.

Les conclusions a les que arribem són senzilles i ràpides d’extreure. Vallespinosa comptava amb una milícia potencial de 21 homes, dels quals només 13, el 62%, estaven armats amb boques de foc. Això vol dir que més d’un terç dels vallespinencs no tenien cap arma de foc, o almenys, no en van declarar llavors.

Entre les armes, el pedrenyal és el que s’imposa clarament; en tenen 10 dels vallespinencs, gairebé la meitat, la majoria, de roda i de més de quatre pams (les de menys d’aquesta mida estaven prohibides per les autoritats reials). El mecanisme de roda, similar al d’un encenedor, superava al de metxa en fiabilitat, per bé que encara era força rudimentari[4]. L’abril de 1603, el virrei havia prohibit qualsevol mena de pedrenyal; aquell any, més de 300 individus havien estat assassinats per aquesta arma, “cosa horrenda y bàrbara”, comentava el cronista J.PUJADES[5]. Resulta simptomàtic trobar-la en vassalls d’un baró com era **Rafael de Biure**, si pensem que el pedrenyal era l’arma distintiva dels bandolers[6].

[1] La seva més recent aportació: TORRES I SANS, XAVIER. *Cavallers i bandolers. Nyerros i cadells a la ciutat i vegueria de Vic (1580-1615)*. Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors, 2008, p. 119 i 123.
 [2] Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, *Patrimonial*, III-20B.
 [3] Vegeu GÜELL JUNKERT, MANEL. “Rafel de Biure de Montserrat, o les tribulacions d’un senyor-bandoler de

Vallespinosa (1570-1634)”. *Recull*, Associació Cultural Baixa Segarra, Santa Coloma de Queralt, 10 (2007) 45-87.
 [4] GONZALO, JUAN LUIS; ÀNGELES RIBES, ÓSCAR UCEDA. *Els setges de Lleida. 1644-1647*. Lleida: Ajuntament, 1997, p. 50.
 [5] *Dietari de Jeroni Pujades, I (1601-1605)*. A c.d. Josep M. Casas Homs. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1975, p. 256.

[6] TORRES I SANS, XAVIER. *Els bandolers (s.XVI-XVII)*. Vic: Eumo, 1991, p. 136-137. A Vilaverd existia una florent indústria del sílex, i eren més d’un els que treballaven de pedrenyalers. GRAU I PUJOL, JOSEP M.T. *La indústria tradicional de Montblanc i la Conca en el segle XVIII*. Montblanc: l’autor, 1989, p. 175-176.

La batalla de valls de 1809. El punt de vista militar

[30/0/17]

ALBERT RAÛL ESTEBAN RIBAS
Oficial d'Infanteria (Reserva) i Historiador
ar.esteban@yahoo.es

La victoriosa entrada de l'exèrcit imperial a Catalunya, amb l'ocupació de la seva capital sense gairebé resistència, constituïa un enlluernador miratge del somni napoleònic de domini peninsular. Les forces franceses només controlaven el territori que els soldats ocupaven físicament, però una vegada fora (després d'haver-lo saquejat), el territori que deixaven enrere tornava a estar sota el control dels patriotes catalans. **Napoleó**, des del llunyà París, no analitzà degudament els fets que s'havien iniciat a Madrid el dos de maig, i com un regalim de pólvora escampat per tota la península. Les seves forces, anomenades "d'observació", estaven desparionades arreu del país, sense connexió entre elles i amb insegures comunicacions amb França; la revolta popular no solament arrelà en les ciutats, s'estengué al camp, i a més, s'hi afegí l'exèrcit regular espanyol, després d'un primer moment de sotmetiment a les noves autoritats. El control de les grans ciutats fou insuficient per garantir la pau i la quietud de la població, i aviat quedà palès que la victòria francesa, de produir-se, seria costosíssima per a les àlignes imperials.

La junta catalana que s'encarregà de dirigir la defensa del territori, davant dels èxits obtinguts en la contenció de les forces invasores, sol·licità a la Junta Central Espanyola l'enviament de reforços per completar l'alliberament. Des d'Andalusia arribà el victoriós mariscal de camp **Teodor Reding**[1], com a lloctinent del mariscal de camp **Joan Miquel Vives i Feliu** –comandant del *Ejército de la Derecha*, les forces espanyoles que operaven al Principat, des del 25 d'octubre de 1808-. Per la seva banda, **Duhesme**, sol·licità l'enviament de noves unitats. Els nous reforços provinents de França, el VII Cos d'Exèrcit, uns 15.000 homes, sota les ordres del general **Saint-Cyr**[2], entraren a Catalunya a finals del novembre de 1808.

La derrota de Molins de Rei provocà un profund abatiment en les altes instàncies catalanes, i generà aldarulls en diverses poblacions[3], sobretot a Lleida i a Tarragona, on s'exigia la destitució del general **Vives**, llargament sol·licitada per molts municipis i part de la junta encarregada de la defensa, des d'abans de la derrota de Cardedeu. Es va cedir a les pressions, i en aquest context de desfeta i derrota, fou destituït, i el 25 de gener de 1809 **Reding** assumia el comandament de l'exèrcit de Catalunya. El mariscal de camp de seguida s'hi posà: vista la clara inferioritat de les tropes espanyoles per afrontar una batalla campal[4] contra l'exèrcit francès en igualtat de condicions, es feia totalment necessari instruir les seves forces, millorar la seva disciplina i augmentar-ne la confiança i motivació. Era evident que precisaven temps per augmentar la capacitat operativa, tant en defensa com en atac; la batalla de Bailén havia demostrat que els francesos no eren invencibles, però també que només es podia considerar la possibilitat d'una victòria si es donaven unes condicions específiques: inferioritat quantitativa francesa, aïllament de les línies de comunicació i de logística, i un terreny adequat per a la maniobra. Aquest plantejament estrictament militar, d'evitar les accions campals de resultat incert –i segurament, desastrós per a les armes espanyoles[5] –, col·lisionava frontalment amb el

sentiment popular: els francesos ocupaven Barcelona i Figueres, i podien moure's pel territori sense que cap força els pogués aturar, malgrat ser numèricament inferiors.

La campanya de 1809

La Junta catalana instà **Reding** a iniciar una campanya per alliberar Barcelona. Aquest, s'estimava més mantenir la integritat del seu exèrcit[6], foguejant-lo en petites operacions i escaramusses, però la pressió popular era massa forta, fins al punt que els més exaltats l'acusaren de traïció i covardia[7]. Aclaparat per la pressió política, hagué de sortir de les muralles de Tarragona[8], i avançar cap al nord. Els objectius militars i polítics eren molt ambiciosos: alliberar Barcelona, expulsar els francesos de Catalunya i, fins i tot, aixecar el setge de Saragossa. La primera fase del pla era assolir la victòria en una acció campal decisiva que acabés amb la maniobrabilitat de **Saint-Cyr**. **Reding** pretenia repetir la victòria de Bailén[9] a Catalunya: tallar les comunicacions de l'enemic amb Barcelona, encerclar les seves forces i obligar-les a capitular.

Tanmateix, un cop perduda la iniciativa tàctica després d'un seguit d'operacions inicials, **Reding** optà per intentar conservar el major nombre possible de tropes; dirigí la seva columna cap a Santes Creus, per tal de mantenir el contacte amb **Iranzo**: confiava que la presència dels seus 10.000 homes intimidaria els francesos, que preferirien mantenir-se a l'espera i recuperar-se de les batalles fins llavors lliurades. Davant del risc que els francesos, amb el camí lliure, ataquessin Tarragona, s'acordà iniciar la retirada cap a les muralles. El general **Martí**, quartermestre de **Reding**, aconsellà evitar l'enemic, i proposà seguir la ruta de l'Espluga de Francolí-Prades-Constantí. **Reding** considerava més segur i practicable per al tren d'artilleria i bagatges[10], la ruta Montblanc-La Riba i la Plana de Picamoixons-Rourell-Morell-Constantí. S'acordà seguir el seu pla de retirada. Per tal d'assegurar la reraguarda contra maniobres de les tropes de *Chabran* i *Chabot*, que encara romanien a l'Anoia, quedaria una força de 5.000 homes a la ciutat emmurallada de Montblanc, sota les ordres del general suís **Wimpffen**[11].

Els antecedents

Mentre **Reding** s'endinsava pels camins de la Conca de Barberà i l'Alt Camp, el comandament francès aprofità aquesta nova etapa de la campanya per desplegar tot el seu potencial tàctic; **Saint-Cyr** va maniobrar en una línia interior: tenint en compte les possibles rutes provinents de Montblanc, i les dificultats orogràfiques existents, situà la divisió de *Pino* al Pla de Santa Maria, vigilant el coll de Cabra i la ruta de Santes Creus, i la de *Souham* prengué posicions a Valls, el dia 22 de febrer de 1809, controlant el congost de la Riba[12]; totes dues divisions es trobaven separades per uns 10 km, distància suficient que, a la vegada que els permetia cobrir els objectius fixats, els permetia establir contacte i prestar-se mútuament suport en cas de necessitat.

Composició de l'exèrcit espanyol a la batalla

Unitats de Guàrdies (430)

- Regiment de Reials Guàrdies Valons (280)
- Regiment de Reials Guàrdies Espanyols (150)

Infanteria Suïssa (1.000)

- Regiment d'infanteria suïssa *Wimpffen* (500)

- Regiment d'infanteria suïssa *Reding* (500)

Infanteria de línia (8.960)

- Regiment d'infanteria de línia *Granada* (1.860)
- Regiment d'infanteria de línia *Santa Fe* (2.300)

• Regiment d'infanteria de línia <i>Almería</i> (1.000) • Regiment d'infanteria de línia <i>Iberia</i> (1.200) • Regiment d'infanteria de línia <i>Baza</i> (800) • Regiment d'infanteria de línia <i>Soria</i> (1.000) • Regiment d'infanteria de línia <i>Saboya</i> (800)	• Divisió de Granaders de milícies provincials de Castella la Nova (650)
Infanteria lleugera (2.050)	Cavalleria (850 soldats)
• Batalló de Caçadors d'<i>Antequera</i> (1.100) • Regiment d'infanteria lleugera Tarragona (600) • Regiment d'infanteria lleugera Voluntaris de Palma (350)	• Regiment de cavalleria de línia <i>Santiago</i> (150) • Regiment d'Hússars Espanyols (250) • Regiment d'Hússars de Granada (450)
Milícia Provincial (1.300)	Artilleria (6 canons i 100 soldats)
• Divisió de Granaders de milícies provincials de Castella la Vella (650)	Unitats de miquelets (1.595)
	• Terç d'Igualada (250) • Terç de Lleida (675) • Terç de Tarragona (670)
	Total 16.285 homes

Font: Detall de les tropes confeccionada amb la informació disponible a: A.BLANCH (*Historia de la Guerra de la Independencia en Cataluña*), D.GATES (*La úlcera española*), el general G.SAINT-CYR (*Journal des operations de l'Armée de Catalogne*) i G.ADZERIAS (*Projecte 1808, a Histocat.cat*).

Les unitats de que disposava Reding es poden agrupar en tres categories: les de l'exèrcit regular (unitats de la guàrdia reial i tropes de línea), les milícies (milícia provincial i voluntaris, reorganitzades com a unitats de línea) i els voluntaris irregulars (miquelets i partides guerrilleres). El detall i classificació és:

- Exèrcit regular: regiment de Reials Guàrdies Valones, regiment de Reials Guàrdies Espanyoles, regiments d'infanteria suïssa *Wimpffen* i *Reding*, regiment d'infanteria de línia *Granada*, regiment d'infanteria de línia *Saboya*, regiment d'infanteria de línia *Soria*, regiment d'infanteria lleugera Tarragona, regiment de cavalleria de línia *Santiago*, regiment d'hússars espanyols, regiment d'hússars de Granada i unitats artilleres.
- Milícies: divisió de granaders de milícies provincials de Castella la Vella, divisió de granaders de milícies provincials de Castella la Nova, regiment d'infanteria de línia *Almería*, regiment d'infanteria de línia *Baza*, regiment d'infanteria de línia *Santa Fe*, regiment d'infanteria de línia de *Iberia*, regiment d'infanteria lleugera Voluntaris de Palma i batalló de Caçadors d'*Antequera*.
- Voluntaris irregulars: Terç d'Igualada, Terç de Lleida i Terç de Tarragona.

Reding arribà a Montblanc la nit del 23 al 24 de febrer de 1809. Mentre les tropes descansaren, les unitats de reconeixement informaven que els francesos ocupaven els colls de Lilla i de Cabra. Es convocà novament junta de guerra. El general **Martí** advertia que el principal objectiu en aquells moments era conservar l'exèrcit, i per tant, evitar qualsevol acció amb els imperials, destacant la superioritat de l'enemic en cavalleria i l'escassetat de queviures. Proposà, com a millor opció, dirigir la retirada fins a Prades, i avançar posteriorment per la serralada de la Mussara, fins assolir la línea de Reus-Tarragona, per evitar la persecució. També, que algunes partides de miquelets i de tropes regulars avansessin fins a Valls i mantinguessin una acció amb les forces acantonades allà^[13]. Però la proposta de **Reding** d'avançar per Valls, ja *sia* amb la intenció d'atacar o d'avançar sense contacte fins Tarragona, era molt més realista que no pas l'opció del general **Martí**. El fet posterior que les forces espanyoles avansessin la nit del 24 al 25

febrer, confirmaria que **Reding** va intentar maximitzar el seu potencial, o bé per atacar per sorpresa, o bé per intentar maniobrar sense que aquest ho advertís. A la junta de guerra triomfà el parer de **Reding**: l'exèrcit avançaria per la riba del Francolí, i no es buscaria el contacte amb l'enemic, però tampoc no es desaprofitaria cap oportunitat tàcticament avantatjosa[14].

La batalla

La nit del 24 al 25 de febrer de 1809, l'exèrcit espanyol deixava enrere Montblanc i sorgia de l'estret pas de la Riba, després de portar més de 10 hores de dura caminada, en plena nit gèlida hivernal. **Reding** havia ordenat que la marxa es realitzés en absolut silenci, i els soldats d'avançada creuaren el riu Francolí pel pont de Goi, a un parell de kilòmetres al nord-oest de Valls. Cap a les cinc de la matinada les unitats d'avantguarda, comandades pel general **Castro**, i bona part del centre, a les ordres del general **Martí**, havien creuat el pont i deixaven a la seva esquerra les alçades del camí de Picamoixons a Valls[15]. Però mentre les forces espanyoles seguien creuant el riu, la guàrdia nocturna francesa els descobrí i obrí foc[16]. Perdut l'element sorpresa, les unitats espanyoles respongueren al foc dels sentinelles francesos, que es retiraren al seu campament, situat als afores de Valls, a les alçades de l'altra riba del riu.

El pont de Goi; en primer pla, les ruïnes del molí paperer construït al segle XIX

Souham no perdé temps i envià correus alertant que l'exèrcit espanyol, format per uns 15.000 homes –segons l'informaren un grup de presoners- apareixia de les serres per anar directe cap a la seva posició. **Saint-Cyr** ordenà[17] a totes les seves forces al Camp de Tarragona que es concentrassin a la ciutat de Valls: era l'oportunitat de destruir la força de maniobra espanyola a Catalunya. El general francès seguia, al peu de la lletra, l'estratègia apresada de l'Emperador, de mantenir les forces escampades per un territori, vivint a costa d'ell, però sempre a una distància mínima que els permetés una protecció mútua i una ràpida ocasió de concentració.

Reding no desaprofità el moment[18]; conscient que tenia que creuar a l'altra banda del riu amb la màxima celeritat i forçar la decisiva victòria abans que la totalitat de les forces de **Saint-Cyr** es concentrassin, resolgué que les seves tropes creuessin a la riba esquerra del riu, al vessant de Valls, amb el següent desplegament: el general **Martí** com a cap de les forces de la seva dreta i centre –amb les unitats del regiment de guàrdies espanyols[19], de guàrdies valons, els regiments d'infanteria de línia de *Almería* i *Baza*, el regiment d'infanteria lleugera de Tarragona i el regiment de cavalleria de *Santiago*- i a **Castro** com a cap del flanc esquerra –amb les unitats dels regiments d'infanteria de línia de *Soria* i *Iberia*-. **Reding** romangué en aquests primers moments a la riba dreta, esperant esdeveniments per a distribuir les reserves.

Els francesos de la divisió *Souham*, a toc de corneta i tambor, formaren precipitadament al llarg dels marges de conreu existents entre el riu i el campament, amb la intenció d'oposar-se al desplegament dels espanyols. Però les unitats hispanes avançaren amb foc sostingut, i els francesos, inferiors en nombre, es retiraren ordenadament, descàrrega darrera descàrrega, muntanya amunt. Les fonts franceses[20], ho interpreten d'una altra manera: la progressiva retirada cap al seu campament obeïa a un pla preconcebut per **Saint-Cyr**, el qual necessitava guanyar temps per evitar que els espanyols, davant de les noves forces que estaven a punt de reunir-se, aixequessin el camp i es retiressin per Reus o Montblanc cap a Tarragona. Així, ordenà als seus *voltigeurs* –infanteria lleugera- que obrissin foc contra les forces espanyoles, incitant l'enemic a creuar el Francolí i iniciar així una batalla, amb la intenció d'implicar el major nombre possible d'unitats espanyoles en el combat, però prohibí que l'artilleria obrís foc, per no forçar **Reding** a retirar-se abans d'hora: volia temps per acabar amb elles amb els reforços de la divisió italiana de *Pino*, situada al Pla de Santa Maria –a uns 10 kilòmetres de Valls-.

Davant de la retirada de les unitats d'infanteria francesa, **Reding** pensà que el front enemic s'enfonsava, i creuà el riu amb les unitats del batalló de voluntaris de Palma, el regiment suís *Wimpfen*, els granaders provincials de Castella la Vella i el regiment de cavalleria d'hússars espanyols, atacant la dreta dels francesos, que es mantenia amb més dificultats. Amb aquesta maniobra, buscava flanquejar les línies enemigues pel nord; però necessitava que els francesos no destaquessin les seves reserves per reforçar aquell flanc, per la qual cosa ordenà al general **Martí** que atacés a les forces de la esquerra dels francesos, amb les unitats del regiment d'infanteria de línia de Granada, els granaders provincials de Castella la Nova i el regiment de cavalleria d'hússars de Granada. Aquest atac, però, fou contingut pels francesos, que intentaren carregar contra el flanc dret espanyol: el qual, sorprès per la resistència francesa, passà de ser atacant a ser atacat, i endarrerí les posicions, en direcció cap al riu.

Martí, conscient que ara el risc de ser flanquejats el corria el seu destacament, ordenà que la resta de les unitats que estaven a l'altra banda del riu Francolí creuessin i carreguessin contra el centre francès, per evitar una concentració de tropes en el seu propi flanc. Així ho feren: el regiment

suís de **Reding**, el regiment d'infanteria de línia de Savoia, un batalló del regiment d'infanteria de línia *Santa Fe*, part del batalló de Caçadors d'Antequera[21] i part del regiment d'hússars de Granada[22]; la infanteria espanyola avançava en dues poderoses columnes, en suport de les unitats que havien creuat el riu en primer lloc. Només quedaren a la riba dreta les bateries i una reserva formada pel batalló núm.2 del regiment de línia de Santa Fe i la resta del batalló de Caçadors d'Antequera. Els francesos, atacats pel centre, es veieren obligats a contenir-se en el seu flanc dret. La línia de batalla s'estabilitzà, doncs **Reding** no havia pogut flanquejar les tropes franceses per cap dels seus costats. Davant del fracàs de l'atac espanyol, **Reding** plantejà a **Martí** les diferents opcions a seguir, bàsicament: retirar-se o continuar l'atac. El general català defensà l'opció de la retirada, vist que en aquells moments, perdut l'element sorpresa, i amb el constant flux d'arribada de tropes enemigues de reserva, ja no es podia assolir la victòria; el camí de retirada seria per Constantí, seguint els termes del Rourell i el Morell.

Amb tot, **Reding**, es mostrà rebec a abandonar el camp de batalla, i no es decidí. Durant les següents hores, els espanyols intentaren avançar, però els francesos, reforçats cada hora per les diverses unitats disperses pel Camp de Tarragona, oposaren una fèrria resistència. Desencantat per la falta de progressos, demanà consell de nou a **Martí**, que reiterà la necessitat de retirar-se cap a Tarragona: el tren de bagatges devia sortir sense dilacions, escortat per unitats de cavalleria; a més, proposà enviar missatgers a la guarnició de Tarragona –d'uns 7.000 homes, segons el general **Saint-Cyr**– perquè destaqués una força de 2.500 infants, 150 genets i dos canons de 4 lliures en direcció a Valls[23], amb la intenció d'atacar els francesos per la seva reraguarda, i evitar que l'enemic pogués iniciar una persecució contra el gruix de l'exèrcit en retirada[24]. **Reding** acceptà el pla de **Martí**, i li ordenà que fos ell mateix qui s'encarregués personalment de sol·licitar els reforços a Tarragona i dirigís l'atac de la reraguarda, de manera que, amb una lleugera escorta, marxà cap a la ciutat. Aquell auxili no arribaria mai: el governador militar de la ciutat, **Juan Smith**, es negà a que les tropes de la guarnició abandonessin la plaça, amb l'argument que quedaria desprotegida davant l'escomesa dels francesos[25].

Les forces espanyoles iniciaren llavors el replegament i creuaren el riu ordenadament. Però **Reding**, no va continuar la retirada, canvià de parer al considerar la nova situació tàctica: les seves forces estaven a la riba dreta del Francolí, desplegades en una sòlida posició defensiva. Les escarpades ribes del riu, cisellades en angles abruptes, cavalcades per forts marges de pedra, representaven un obstacle natural de considerable fortalesa; els francesos estaven forçats a creuar el riu i grimpar fins la carena on es parapetaven els espanyols; el pont de Goi era l'únic lloc on podia maniobrar la cavalleria, i estava en el punt de mira dels mosquets i dels canons de **Reding**.

Així doncs, el veterà general suís ordenà a les seves tropes que mengessin i descansessin, després d'estar en acció més de 17 hores, per la marxa i la batalla[26]. **Saint-Cyr** actuà amb molt de compte i, mentre esperava l'arribada de reforços, no perdia el temps: ordenà que algunes unitats perseguissin els espanyols fins al riu, tot mantenint escaramusses contra la línia espanyola; a l'ensem, oficials del seu estat major reconeixien els punts del terreny per on les seves columnes podrien creuar el riu. Amb l'arribada de la totalitat dels 6.500 soldats italians de la divisió del general **Pino**, **Saint-Cyr** ordenà l'atac general, en una acció totalment agosarada: formà les unitats de *Pino* i *Souham* en quatre columnes d'atac. A dos quarts de quatre, els canons francesos obriren foc amb una potència demolidora; era la senyal perquè les columnes d'assalt es llancesin a la conquesta de les alçades de l'altra banda del riu. Les columnes franceses estaven compostes per les forces de *Souham*, la brigada *Verges* i la de *Dumoulin*, que es situaven a l'exterior de la

formació, doncs coneixien millor el terreny, deixant el centre a les tropes de refresc de **Pino**, les brigades de **Mazuchelli** i **Fontane**. **Saint-Cyr** destacà prop del riu al 24 regiment de dragons, amb la intenció de trencar les defenses del pont de Goi en el moment decisiu. La resta d'unitats de cavalleria s'intercalaren entre les columnes d'assalt: entre la segona i la tercera columna es situà el regiment de dragons *Napoleó*, i al sud de la columna de *Dumoulin* carregà el regiment de caçadors reials italians, amb la missió de prendre el control del pont vallenc[27].

Composició de l'Exèrcit francès a la batalla

Divisió Souham (5.500 soldats)

- 1r. Regiment lleuger
- 42 Regiment de línia

Divisió Pino (6.500 soldats)

Brigada Mazuchelli

- 1r. Regiment lleuger del Regne d'Itàlia (2 batallons)
- 2n. Regiment lleuger del Regne d'Itàlia (2 batallons)

Brigada Fontane

- 4t. Regiment de línia del Regne d'Itàlia (2 batallons)

- 6è. Regiment de línia del Regne d'Itàlia (2 batallons)

- 7è. Regiment de línia del Regne d'Itàlia (2 batallons)

Cavalleria (1.200 soldats)

- Regiment de dragons *Dragoni Napoléone*
- 1r. Regiment de Caçadors a cavall *Real Italiano*
- 24 Regiment de dragons francès

Artilleria (12 canons i 150 soldats)

Total **13.350**

Amb tot i el foc de cobertura dels canons i els fusells de les companyies de reserva, els napoleònics avançaven amb dificultat: una pluja de bales i metralla queia sobre les primeres línies franceses, i l'escarpat del terreny constituïa tot plegat un obstacle formidable. Tal i com afirma el propi **Saint-Cyr**, *"per no retrassar més l'avenç de les tropes que ascendien per l'abrupta pendent, només els tiradors que cobrien les columnes podien respondre al foc enemic; els altres soldats de les columnes d'assalt només devien avançar i avançar, fins arribar a la línia enemiga"*. El general gal confiava que, veient les tropes imperials carregant sobre ells, l'enemic cediria la línia i fugiria, tal i com havia passat a les batalles de Cardedeu i de Molins de Rei. **Saint-Cyr** estava convençut que la força del xoc de la columna francesa trencaria la línia espanyola: una maniobra poc brillant, però efectiva. Malgrat, doncs, les baixes, els francesos seguien avançant i pujaven pels marges del riu, en el que foren uns infernals minuts de mort[28]. Per reforçar l'atac, **Saint-Cyr** ordenà a la seva cavalleria que creués pel pont de Goi i atacés les posicions espanyoles, com així van fer els dragons italians i francesos, primer al pas, després al trot i per últim, amb els sabres apuntant l'enemic, carregaren al galop. Els oficials espanyols ordenaren obrir foc a discreció, però malgrat les nombroses baixes, els intrèpids genets reeixiren en l'intent, i assoliren el cim del congost.

Finalment, també la infanteria francesa arribà al cim dels turons de la riba, i la batalla canvià de fesomia: les tropes imperials van caure sobre les sorpreses línies d'infanteria espanyola, que desanimades per la contundència de l'assalt, aturaren el foc i començaren a retirar-se. Tot i que en alguns punts els oficials mantingueren l'ordre, en la majoria de posicions, els soldats abandonaren la línia i fugiren, mentre els coratjosos soldats francesos els carregaven. En poc més de 30 minuts els francesos aconseguiren la victòria.

Tot i que el punt de resistència més important es trobava als voltants del pont de Goi, el pla francès també contemplava l'atac al llarg de tota la línia del front. Així, les unitats del general **Pino** atacaren pel pont de Valls i desallotjaren les unitats d'infanteria del regiment de *Soria* i la resta de tropes encarregades de la seva defensa. Aquesta maniobra èxitosa[29] sembla que fou la clau per acabar d'ensorrar la línia espanyola, doncs, el temor de ser encerclats per les tropes franceses que atacaven de flanc, féu que el pànic s'estengués i accelerà la desintegració de l'exèrcit espanyol. És significatiu el fet que els francesos completessin la maniobra amb aquesta operació: indicaria que **Saint-Cyr**, malgrat el seu pla i la seva superioritat, no n'estava del tot segur de l'èxit del atac frontal del Pont de Goi. Trencada la línia espanyola, les forces de rera guarda foren les úniques que mantingueren l'orde, a l'espera de l'allau de l'atac enemic. El general **Reding** quedà envoltat per la cavalleria francesa, i hagué de combatre, espasa en mà, amb el seu estat major, per poder sortir d'aquella posició; rebé cinc ferides, de les quals és fama que morí al cap de dos mesos, el 16 de març de 1809[30].

Conseqüències de la batalla

Perduda la batalla, s'inicià una persecució per camins, barrancs i boscos de la zona, entre la cavalleria imperial i els infants espanyols, els quals abandonaren armes, canons i bagatges. L'absència de llum, al vespre d'un dia de febrer, va restar efectivitat a la persecució de la cavalleria imperial, i així, molts soldats pogueren escapar pels costals i conreus de la plana del Camp, i arribar fins a Tarragona.

L'exèrcit de Catalunya perdé més de 3.000 homes, entre morts, ferits i presoners; tots els canons caigueren en mans enemigues, així com moltes armes, munició i bagatges. Les baixes franceses es situaren en uns 1.000 homes. **Saint-Cyr** ordenà ocupar Alcover, i les seves tropes avançaren fins a Reus, on entraren sense lluita. Lliures de cap força operativa enemiga que els pogués inquietar, els francesos iniciaren el bloqueig de Tarragona, però l'hagueren d'abandonar al cap de poc pel continu assetjament de miquelets i guerrillers que amenaçaven les seves línies de comunicació, i per no disposar de material de setge, ni queviures. El 20 de març d'aquell 1809, es retirà cap a Barcelona: ja tornarien per conquerir Tarragona. Malgrat tot, els francesos es sentiren orgullosos de l'acció de Valls, i l'immortalitzaren en el famós Arc de Triomf de París.

La Guerra del Francès continuà en la seva tònica de mort i destrucció durant els mesos següents: els anys 1810 i 1811 portaran les derrotes de Tarragona i Girona, ciutats que seran immolades després de mesos de setge infernal. No serà fins l'any 1812, coincidint amb la derrota francesa a Rússia, i les ofensives angloespanyoles del general **Wellington**, que el curs de la guerra entrarà en una nova fase, on l'esperança de l'alliberament i la fi del conflicte deixaran de ser un somni per convertir-se en realitat.

El camp de batalla en l'actualitat

Poc queda del paratge que va ser l'escenari d'aquella cruenta batalla: els marges del riu Francolí s'han transformat en els darrers 150 anys, gràcies a la construcció d'una sèquia que ha permès conrear les terres. L'acció de l'home ha transformat el paisatge: on abans hi havia unes pronunciades costes, amb marges de pedra, amb els garrofers per únic cultiu, ara hi trobem una extensa plana, solcada d'avellaners i llimoners, i on les casetes de tros emergeixen d'entre les brancades dels arbres; tot ens recorda com l'home canvia la fesomia de la terra al seu gust. La

carretera que va de Valls a Picamoixons ens permet gaudir d'una vista extensa del camp de batalla, des del punt de vista dels francesos: es pot observar com, darrera del pont de Goi, s'hi troba la plana que s'estén fins a les rodalies de Tarragona. El punt d'observació del desplegament espanyol, obté les millors vistes des de d'urbanització Serradalt, que neix al mateix pont de Goi: allà contemplem la serra que va fins a Picamoixons, la Riba i Alcover, a l'oest, i el campanar de l'església de Valls, la corba del Francolí i la plana del Morell cap a Tarragona, al sud.

Terrenys actuals de cultiu al Pont de Goi, on es va lliurar la batalla

A l'actualitat, just al peu del pont de Goi, hi trobem un petit monument erigit l'any 1909 pels ciutadans de Valls, en record del primer centenari de la batalla: es tracta d'una creu de ferro –que ni tan sols es conserva, i ha estat substituïda per dos ferros malforjats-, amb una base pètria en la qual només es pot llegir, en català *“Als màrtirs de la pàtria, caiguts a la batalla de 1809....”*.

Monument de 1909, al peu del Pont de Goi, dedicat als caiguts en la batalla.

[1] Reding havia nascut al cantó suís de Birebegg (1755). Als 16 anys ja era capità, i als 28 sergent major. Participà en les accions de la reconquesta de l'illa de Menorca i de la Guerra Gran, on assolí el grau de mariscal de camp. Després de la batalla de Bailén, i per evitar friccions amb el general Castaños –superior de Reding i qui recollí tota la glòria de la victòria del 19 de juliol de 1808-, fou destinat a Catalunya. VELA, FRANCISCO. *La batalla de Bailén. El águila derrotada*. Madrid: Almena, 2007, p. 52.

[2] ARTOLA, MIGUEL. *La Guerra de la Independencia*. Pozuelo Alarcón: Espasa Calpe, 2007, p. 155.

[3] PRÍNCIPE, MIGUEL AGUSTÍN. *Guerra de la Independencia. Narración histórica de los acontecimientos de aquella época*. Madrid: Impr. del Siglo, 1847

[Consulta digital a: www.cervantesvirtual.com].

[4] Reding ordenà al seu ajudant, el general Josep Joaquim Martí que preparés l'estratègia per desenvolupar al llarg de 1809. Martí, sempre eficient, presentà un pla de campanya, que fou entusiàsticament aprovat. BLANCH, ADOLFO. *Historia de la Guerra de la Independencia en*

Cataluña. Barcelona: Frontis, 1964, p. 165.

[5] ESDAILE, CHARLES. *La Guerra de la Independencia. Una nueva historia* Barcelona: Crítica, 2004, p.201.

[6] A la junta de guerra celebrada a Tarragona per decidir el rumb de les operacions militars, el general Martí havia posat de relleu l'estat de les tropes, la falta general d'instrucció, la superioritat dels francesos en cavalleria, la inadequació de la fortificació de les defenses d'algunes places, etc., i s'havia oposat a mantenir qualsevol acció de combat campal amb els francesos, defensant l'opció de mantenir la pressió sobre els imperials amb les accions de la guerrilla. BLANCH. *Historia...*, p. 167.

[7] PRÍNCIPE. *Guerra...*, p. 415.

[8] És per això que donà l'ordre al marquès de Lazán, perquè amb els seus 6.000 homes avancés les seves posicions més enllà de Lleida i Mequinensa, amb la missió de controlar el riu Ebre i la seva horta en aquelles contrades. CIERVA, RICARDO DE LA. *Historia Militar de España*. Barcelona: Planeta, 1984, p. 174.

[9] Idea de maniobra captada a la perfecció pel propi general en

cap enemic, que així ho afirma a les seves memòries. SAINT-CYR, GOUVION. *Journal des operations de l'Armée de Catalogne, 1808-809*. París: Didot, 1821, p. 102.

[10] La ruta proposada pel general Martí implicava que l'artilleria i els bagatges viatgessin fins a Lleida; el camí per les muntanyes de Prades a la Selva del Camp era prou estret com per que els soldats haguessin de marxar en filera d'un home. VENTURA I SOLÉ, DANIEL. *Batalla de Valls. Pont de Goi, 25 de febrer de 1809*. Valls: Moncunill, 1983, p. 40.

[11] SAINT-CYR. *Journal...*, p. 497.

[12] PRÍNCIPE. *Guerra...*, p. 413. Valls no va presentar resistència, doncs no hi havia cap destacament militar d'importància –tret d'uns quants genets del *regimen* de Santiago i algunes partides de miquelets-, els francesos van saquejar la ciutat. VENTURA. *Batalla de Valls...*, p. 37

[13] BLANCH. *Historia...*, p. 170.

[14] Reding havia lluitat contra els francesos en diverses ocasions, i coneixia que la superioritat tàctica imperial només es podia vèncer si els espanyols aconseguien una posició avantatjosa i tenien

superioritat numèrica, altrament, serien derrotats, com ell mateix va poder comprovar el 30 de juny de 1808, a Jaén, on fou derrotat per forces superiors franceses; en canvi, a l'acció de Menjíbar (16 de juliol de 1808), derrotà a les forces imperials del general Gobert, però amb una proporció de 3 a 1. En les batalles que participà en territori català, els dos exèrcits estaven en igualtat tàctica (Molins de Rei) o fins i tot en inferioritat numèrica espanyola (Cardedeu). VELA. *La batalla de Bailén...*, p. 76; ADZERIES I CAUSI, GUSTAU. *Proyecto 1808. Guerra del Francès*. [En línia]. Disponible a: <www.histocat.cat>.

[15] VENTURA. *Batalla de Valls...*, p. 40.

[16] CABANES, FRANCISCO XAVIER. *Historia de las operaciones del Ejército de Cataluña en la guerra de la usurpación. Campaña primera, Tarragona, 1809*. Tarragona: Impr. de la Gazeta, 1809, p. 132.

[17] SAINT-CYR. *Journal...*, p. 497.

[18] Reding ja comptava amb experiència en operacions de creuament de riu: el dia 16 de juliol de 1808, a l'acció de Menjíbar, va derrotar les unitats imperials del general francès Gobert. VELA. *La batalla de Bailén...*, p. 84.

[19] Per conèixer en profunditat la història i fets d'armes de les diferents unitats espanyoles al llarg de la seva existència, cal la lectura de l'obra del comte de CLONARD, SERAFÍN MARÍA DE SOTTO. *Historia orgánica de las Armas de Infantería y caballería españolas desde la creación del ejército permanente hasta el día*. XVI. Madrid: Editor B.González, 1851-1859. També de l'article de SAÑUDO, JUAN JOSÉ. "Relación de las pequeñas unidades españolas en la guerra de la

Independencia". *Revista de Historia Militar*, 68 (1990) 43-82.

[20] Seguim SAINT-CYR.

Journal..., p. 123, 418-419 i 497.

[21] El nucli d'aquesta unitat d'infanteria lleugera fou un heterogeni grup de civils i contrabandistes de la zona de Granada i Sierra Morena, que s'allistaren a l'exèrcit regular, abans de la batalla de Bailén, tant per raons de patriotisme com per les promeses d'indult dels seus delictes. Homes ruds i valents, formaren un nucli de veterans de la campanya andalusa de 1808. VELA. *La batalla de Bailén...*, p. 76.

[22] MINISTERIO DEL EJÉRCITO.

SERVICIO HISTÓRICO MILITAR.

Guerra de la Independencia.

Madrid: San Martín, 1984, p. 368.

[23] El domini absolut que exercien els francesos a les poblacions que ocupaven, féu impensable un aixecament popular dels vallencs en ajut de les forces hispanes que lluitaven a pocs kilòmetres. No s'ha pogut constatar en els registres de la ciutat cap esment a morts violents de paisans de la vila en la batalla, tot i que sí que apareixen referències a la batalla en la crònica de Bosch Cardellach, segons la qual, aquell 22 de febrer de 1809 els francesos ocuparen Valls, superant els sometents, "mataron a algunos, saquearon por todo aquel día las casas que hallaron desamparadas, que fueron muchas, y se establecieron en dicha villa, nombrando su 'maire'". CANALES GILI, ESTEBAN (a c.d.). "Una visió més real de la Guerra del Francès. La història de Bràfim d'en Bosch i Cardellach".

Recerques, 21 (1990 = Homenatge a Pierre Vilar, II) 7-49; VENTURA. *Batalla de Valls...*

[24] GÓMEZ DE ARTECHE Y MORO, JOSÉ. *Guerra de la Independencia*.

Historia Militar de España de 1808 a 1814. Madrid: Impr. y Lit. del Depósito de la Guerra. Madrid, 1883, V, p. 212.

[25] LANZAS, ELOY M. *La batalla de Valls* (còmic). Valls: Grafiscamp, 1987, p. 3.

[26] D'igual manera procedí a la batalla de Mengíbar (16 de juliol de 1808), quan després de fer retirar les dispersar les unitats imperials que protegien el gual del riu, i a l'espera del contraatac, disposà que les seves tropes mengessin i descansessin. VELA. *La batalla de Bailén...*, p. 88.

[27] SAINT-CYR. *Journal...*, p. 125 i 122 ; GÓMEZ DE ARTECHE. *Guerra de la Independencia...*, p. 213;

PRÍNCIPE. *Guerra...*, p. 415.

[28] SAINT-CYR. *Journal...*, p. 122 i 125. El mateix Saint-Cyr, ja sigui per honorar cavallerosament l'enemic, o per vanagloriar-se de la pròpia victòria, escriurà les següent paraules: "les nostres forces avançaren patint sota el millor foc de mosqueteria que mai s'hagi executat, no solament en un camp de batalla, sinó en qualsevol maniobra".

[29] DDAA. *Centenari de la batalla del Pont de Goy*. Valls: La Crònica de Valls, 1909, p.4.

[30] Existeix la possibilitat també que Reding, tot i ferit greument, morís a conseqüència de l'epidèmia de tifus que patia Tarragona durant els primers mesos de 1809. Tal i com afirma D. VENTURA: "l'aglomeració de gent dintre del recinte murallat de la ciutat de Tarragona, la manca d'aigua i la brutícia pròpia d'una urbs amb prou feines de nou mil habitants i que n'allotjà seixanta mil, va propiciar l'aparició dels primers signes d'una epidèmia que va durar fins el mes d'agost de 1809, i que costaria la vida a més de deu mil persones". VENTURA. *Batalla de Valls...*; DDAA. *Centenari...*, p. 2.

EL PERSONATGE:

[15/1/3+3]

Francesc Fort Segura. Oficial de Tortosa en el cos de voluntaris catalans a la Guerra d'Àfrica (1859-1860)

[15/1/3+3]

Alfredo Redondo Penas
Llicenciat en història i arxiver
Alfredo.redondo@gencat.net

Continuant amb la sèrie de soldats que van participar a la Guerra d'Àfrica (1859-1860) sota les ordres del general **Prim**([REDONDO \[2007a\]](#); [REDONDO \[2007b\]](#); [REDONDO \[2008\]](#)), dins del cos dels voluntaris catalans, mirarem d'apropar-nos a la figura d'aquest tortosí, **Francesc Fort Segura**, que al llarg del conflicte, i un cop mort **Victorià Sugranyes** a la batalla de Tetuán de 4 de febrer de 1860, va ser nomenat pel propi marquès dels **Castillejos** com a comandant de les forces catalanes.

La documentació que ha servit per a realitzar l'article, prové de l'Arxiu General Militar de Segòvia([AGMS, Secció 1ª, llig. F-1679 Volunt. Inf. 1833](#)), on vam trobar el seu expedient personal conformat per un total de 10 folis. La documentació fa referència als càrrecs i graus que va aconseguir durant la seva carrera militar, els augments d'abonaments pel doble de temps en campanya, els cossos on va servir, serveis, vicissituds, guarnicions, campanyes i accions de guerra en les que es va trobar, les comissions que va

desenvolupar i, finalment, les condecoracions amb els que l'honoraren.

Francisco Fort Segura, nasqué a la ciutat de Tortosa el 3 de maig de 1813, essent fill de **Josep Fort** i de **Rosa Segura**([AGMS, Secció 1ª, llig. F-1679 Volunt. Inf. 1833, f. 1](#)). Era un soldat amb *“un valor acreditado, con mucha aplicación y capacidad, con buena conducta, salud y soltero...”*, segons les notes del coronel en cap **Joaquím Llavanera**([AGMS, Secció 1ª, llig. F-1679 Volunt. Inf. 1833, f. 2](#)).

Amb data de 30 d'octubre de 1833, és a dir, amb tan solament vint anys, va entrar com a voluntari a la companyia de seguretat pública de Tortosa, on romangué durant 11 mesos i un dia, a partir d'aquí, i com tot seguit veurem, va continuar ascendint en l'escala militar fins arribar, amb data de 4 de febrer de 1860, a coronel per mèrits de guerra. Un total de 36 anys, 1 mes i 2 dies de servei militar que ara intentarem condensar. La seva carrera militar es desglossa de la següent manera:

“30 octubre 1833, Voluntario de la compa. de Seguridad pública de Tortosa (11 meses 1 día)

1 octubre 1834, Subteniente de la Compa. Corregimental de ídem. (5 meses 24 días)

25 marzo 1835, Ídem. de Cuerpos francos con aprobación (4 meses 3 días)

28 julio 1835, Teniente de Ídem. con Ídem. (1 año 3 meses 29 días)

27 noviembre 1836, Capitan de Ídem.

21 marzo 1838, Grado de Capitan de Milicias Provincia con antigüedad por mérito de grado

15 octubre 1838, 2ª vez grado de Capitan de Idem. Idem. (6 años 7 meses 22 días)

19 julio 1843, 2ª Comte. de idem. por merito de guerra

21 agosto 1843, Grado de Tte. corl. de Milicias prov. por gracia general

1 octubre 1843, Separado de servicio por causas puramente políticas

18 julio 1851, Revalidado el empleo de 2º comte. de inf. y grado de Tente. Coro. de Idem. (11 años 1 día)

20 julio 1854, 1er Comte. de Inf. por gracia general

2 octubre 1854, Grado de coronel de idem. sin antigüedad por remuneracion (5 años 5 meses 22 días)

12 enero 1860, Teniente Coronel Idem. por mérito de guerra (22 días)

4 febrero 1860, Coronel de Idem. por Idem. (5 meses 27 días)”

Durant aquest temps, les campanyes en les quals va participar van ser moltes(**AGMS, Secció 1ª, llig. F-1679 Volunt. Inf. 1833, f. 2-4v.**), però l'aspecte que aquí ens interessa, és el de la Guerra d'Àfrica.

Per reial ordre de 24 d'octubre es posava sota les ordres del general **Joan Prim i Prats**, comandant general de la Divisió de Reserva de l'exèrcit expedicionari d'Àfrica; s'incorporà en un vaixell a Cadis i embarcà a Ceuta el 28 de novembre.

Lluità contra els marroquins a les operacions del 29 de desembre per les quals va obtenir el càrrec de tinent coronel(**GMS, Secció 1ª, llig. F-1679 Volunt. Inf. 1833, f. 4v.**). El 1860

participava a les accions sostingudes dels dies 1, 4, 6, 8, 10 i 12 de gener, per les quals va obtenir el càrrec de tinent coronel amb l'antiguitat de l'últim dels dies. Participà a la batalla de Tetuán del dia 4 de febrer i pel mèrit contret a la batalla, fou mereixedor del grau de coronel *“confirmado en operaciones hasta que echa la paz, regresó a España”*.

Retornà a Barcelona, amb la resta dels voluntaris, com a comandant de dites forces; allí foren rebuts amb gran entusiasme per part de la població barcelonina. Precisament, en un dels molts actes que la ciutat organitzà, trobem el banquet que l'Ajuntament de Barcelona oferí als valents catalans *“en los Campos Elíseos”*. A las dues arribaren els soldats catalans *“formados por compañías, precedidos de las tres cantineras, y á su frente marchaba el valiente coronel comandante, D. Francisco Fort, en cuyo pecho se ostentaban numerosas condecoraciones, ganadas con gloria en las campañas en que ha tomado parte...”*(**DdB, núm. 128, de 07/05/1860, p. 4.219**). El nostre valent tortosí compartia taula amb el governador civil, l'alcalde corregidor, un diputat provincial, el tinent d'alcalde **Miquel Biaida** i *“el caballero oficial señor Hermosa”*. Durant l'àpat, se van fer diversos brindis, en un dels quals **Francesc Fort** pronuncià un breu discurs en el que recordà als voluntaris els deures cap a les autoritats que els obsequiaven amb el banquet. Ell mateix, va dir als voluntaris(**DdB, núm. 128, de 07/05/1860, p. 4.220-4.221**):

“Voluntarios, vosotros me habies llamado y me llamais padre, me habeis querido y me quereis como á padre; pues bien, yo acepto vuestro deseo; os he querido, os quiero y os querré como hijos. Pero tened en cuenta que un padre tiene deberes, y así como me ofrezco á vosotros en todas circunstancias, sean cuales fueren las vicisitudes de mi carrera militar, así como en todos tiempos tendré a mucha honra y á noble orgullo el haber sido vuestro jefe, asi como en cualquier ocasion estoy dispuesto á trataros con todo el cariño de un padre, tambien

tendré presente que un padre castiga y debe castigar. Si alguna vez se me presenta alguno de los que ahora quereis ser hijos mios, y éste se hubiese vuelto discolo, no se diere al trabajo o faltase de cualquier modo, á lo que se debe á si propio, á lo que debe á su familia, á lo que debe á su patria, le recibiré y le trataré con la severidad de un padre. Voluntarios, ¿prometeis pagar á las Autoridades que os obsequian la deuda de gratitud á que en vuestro nombre os obligó? – Si, lo prometemos; si, lo juramos; contestaron conmovidos los Voluntarios.- Pues bien, añadió el señor **Fort**; acepto vuestra palabra”.

En cabat, alguns dels voluntaris s’aproparen a la taula del seu estimat comandant i alçaren

“en hombros el sillón en que estaba sentado el señor **Fort**, le pasearon en triunfo por todo el salon, prorumpiendo en continuas vivas y aplausos. El señor **Fort** estaba visiblemente conmovido; unos le regalaban flores, otros le saludaban con el pañuelo, todos le tendían la mano, y el señor **Fort** la estrechaba á todos con efusion...”(DdB, núm. 128 de 07/05/1860, p. 4.222).

El 20 de maig, arribà a la seva ciutat natal amb alguns oficials de l’exèrcit, així com uns pocs voluntaris catalans que l’acompanyaren. Van ser rebuts com a herois. La ciutat entregà al seu fill predilecte en “una bandeja de plata, la rica corona de oro”; davant d’aquest fet, el coronel **Fort** efectuà un breu discurs en el que “ha manifestado la gratitud del ejército y la suya por las muestras de entusiasmo que recibió; ha felicitado á la guarnición de Tortosa por su heroica conducta en las últimas ocurrencias, y ha concluido con vivas á la Reina, a los Generales **O'Donnell** y **Prim** y á la libertad”. Per la nit, hi hagué banquet:

“en el salon de sesiones de la casa consistorial se ha dispuesta la mesa que revelaba el buen gusto de las personas comisionadas, así como la variedad de platos y riquezas de los vinos dejaba ver tambien que nuestro Ayuntamiento quería dispensar á aquellos bravos un obsequio

que fuese digno de ellos [...] concluyó el banquete , y aun parte de los invitados, con el Sr. **Fort**, asistieron un rato al teatro, en el que algunos aficionados habían improvisado una función en su obsequio” (GdM, núm. 148 de 27/05/1860).

Amb data de 30 de maig de 1860 i “en cumplimiento á lo prevenido en la Real Orden de 1º del actual, quedan disueltas las Compañías de Voluntarios Catalanes y licenciados sus individuos, después de recibir sus alcances y haberes de marcha, habiendo pasado la revista de disolución el dia 7 del ya citado mes actual...” (AGMS, Secció 1ª, llig. F-1679 Volunt. Inf. 1833, f. 57). Sobre el llicenciament de les tropes, aparegué, a la premsa local:

“Se ha circulado por el ministerio de la Guerra una real orden en la cual, entre otras cosas, se dispone que se proceda al licenciamiento de los que sentaron plaza por el tiempo que durase la guerra; que los individuos procedentes de los batallones provinciales que con el mismo motivo de la guerra pasaron á los de infanteria, vuelvan á sus primitivos cuerpos si así les conviniese, y que el abono del doble tiempo concedido por la guerra de África se aplicará desde luego á todas las clases de tropa que se encuentren en el caso de obtenerlo, y si con este beneficio hubieran satisfecho los plazos de su compromiso legal ó voluntario, se les espediran sus licencias absolutas”(DdR, núm. 310, de 21/06/1860).

El coronel **Fort**, tanmateix, pasà a Guadalajara i d’allí, a l’illa de Santo Domingo “siendo baja en su anterior situación por fin del mismo” (AGMS, Secció 1ª, llig. F-1679 Volunt. Inf. 1833, f. 4v.).

També dugué a terme una sèrie de comissions(AGMS, Secció 1ª, llig. F-1679 Volunt. Inf. 1833, f. 4v.-5):

“1837 la de comandte. de columna del corregto. de Tortosa que ocupaba en el mismo.

1838 en 19 de junio siendo ayudante de ordes del comandte. Gral. de la Prov. de Tarragona se le confió una comision reservada para pasar a varios pueblos de aquellos la que desempeño a satisfaccion de sus Gefes.

1841 por R.O. de 29 de Agto. fué nombrado para acompañar al visitador de las Comandancias de Carabineros de Malaga y Almeria desempeñando dha comision con acierto hta. que cesó en ella

1855 la de comdte. de la caja de quintos de la prov^a. de Guadalajara habiéndole dado las gracias en Rl. orden del 22 de Abril comunicada por el Ministerio de la Gobernación por el celo é inteligencia con que desempeño dha. comision.

1959 y 60 La de á las suscitadas ordes. del E.S. Tnte. Gral. D. **Juan Prim** Comadte. Gral. de la division de reserva del ejército de Africa por R.D. de 24 de obre. y Gefe de las compías. catalanas en comision hasta Mayo del último año”.

Les seves accions li van suposar les següents condecoracions(**AGMS, Secció 1^a, llig. F-1679 Volunt. Inf. 1833, f. 5**):

1838 La de Isabel la Católica segun diploma de dos de junio del mismo año por mérito que contrajo en los campos de Posells en 21 de agosto del año anterior.

1839 La de San Fernando de 1ª clase por diploma de dos de mayo de 1839 en

recompensa del mérito que contrajo en la accion de Pons el 17 de marzo....

1841 Otra de la misma clase por diploma de 19 de noviembre de 1841 por mérito contraido en la defensa de Amposta del 10 al 15 de obre de 1837.

1843 La cruz general por la defensa de Reus en 19 de junio de este año.

1855 La cruz de Carlos 3° por el natilicio de la princesa segun R.O de 16 de del mismo año.

1855 Por Diploma de 25 de sete. la de Real y Militar Orden de S. Hermenegildo con su antigüedad de 19 de obre. de 1854.

1856 Por Decreto de 15 de enero de caballero de gracia de la Militar orden San Juan de Jerusalem.

1858 Por R.O. de 10 de mayo se le concedieron los dos años de abono por optar a los diferentes grados y pensiones de la Real y Militar Orden de San Hermenegildo, otorgados con motivo del natalicio del Principe de Asturias, según Real Decreto de 7 de diciembre de 1857.

Per mitjà d'aquest article, hem tractat d'apropar-nos una mica més a aquest militar nat a Tortosa, que va tenir una llarga carrera i que no patí cap mena de càstic que li suposés màcula en l'expedient personal.

FONS I BIBLIOGRAFIA

AGMS = Archivo General Militar de Segovia

DdB = Diari de Barcelona

DdR = Diari de Reus

GdM = Gaseta de Madrid

REDONDO [2007a]

REDONDO PENAS, ALFREDO. "Victorià Sugranyes Fernández. 200 anys del naixement d'un altre fill il·lustre de Reus". A

Carn! [en línia –pdf-], Maig de 2007, núm. 4, p. 8-13. A:

www.acarn.cat

REDONDO [2007b]

REDONDO PENAS, ALFREDO. "Josep Tàrrach Bofarull. Història d'un militar reusenc". A Carn! [en línia –PDF-], Setembre de 2007, núm. 5, p. 15-18. A:

www.acarn.cat

REDONDO [2008]

REDONDO PENAS, ALFREDO. "Manuel Grau Iglesias. Tercer reusenc sota les ordres de Prim a la Guerra d'Àfrica (1859-1860)". A Carn! [en línia –PDF-], Gener 2008, núm. 6, p. 15-19. A: www.acarn.cat

NOTÍCIES:

Conferències:

Impartides per diversos professors de reconegut prestigi universitari, i organitzades per El Baluard, van tenir lloc a l'Auditori i Palau de Congressos de Girona les conferències programades dins del cicle "Catalunya en armes!" (WE2008). Entre el 30 de juny i el 6 de juliol de 2008, van conferenciar-hi: David Vivó, arqueòleg i professor de la UdG ("L'evolució de les muralles de Girona com a element de defensa"; Enric Calpena, professor de la Universitat Ramon Llull i Oriol Junqueras, de la UAB ("Els voluntaris catalans a la Guerra d'Àfrica (1859-1860)"); Xavier Hernández Cardona, catedràtic de la UB ("Uniformes i armes en l'Exèrcit català del 1713-1714"); Rafael de Toca ("Joaquín Mendoza, Mariscal de Camp (1733-1809)"); German Segura ("Josep Cusachs i Cusachs, 1851-1908. La vida militar d'un pintor genial"), i Marc Mourillon i Luis Sorando ("Les tropes participants de la Guerra de la Independència a Girona").

[www.elbaluard.net]

Els mesos d'octubre i novembre de 2008, l'Associació Cultural La Bresca, d'Arnes, organitzà un cicle de diverses conferències, sota el lema «Xerrades al Molí. Recuperem la memòria». Totes van tenir com a escenari el Molí de l'Oli i començaven a les 20h., del vespre: "Desfeta i recuperació al Pinell de Brai. Guerra i postguerra al Pinell de Brai", d'Antònia Serres Bonaventura (18 d'octubre); "Els cinc períodes de la Guerra a Queretes: Alçament militar, revolucionari, marxista, violenta, col·lectivista, comunista i feixista", de Joan Lluís Camps (25 d'octubre); "La Batalla de l'Ebre a la Terra Alta", d'Àlex Cervelló Salvadó (1 de novembre) i "La Llei de Memòria Històrica", de Joan Tardà i Coma (8 de novembre).

El 12 de novembre de 2008, el Centre d'Estudis de Montjuïc organitzà la conferència "Bombardeos, refugios y vida cotidiana en el Poble-Sec", a càrrec de Valèrie Powles. L'acte tingué lloc a les 19:30h., al Centre Cívic "El Sortidor". El mateix dia, Francesc Xavier Hernández parlà sobre: "Les batalles: Tècniques i estratègies militars", acte organitzat dins del curs «Cultura medieval 2008. Els senyors dels castells» pels Amics de l'Art Romànic del Bages. Es celebrà a les 20h., a l'Auditori de la Caixa de Manresa.

El 15 de novembre següent, el mateix Centre d'Estudis de Montjuïc, preparà la conferència: "El papel de la mujer en la Guerra de la Independencia", a càrrec de José Fernando Navas Ramírez-Cruzado. Fou a les 17:30h., a la sala General Prim del castell de Montjuïc. En aquest mateix lloc, l'anterior 22 d'octubre, Yolanda Amor conferencià sobre "La vida cotidiana de la mujer en la Guerra de la Independencia".

El 22 de novembre de 2008, la sala d'actes La Llacuna, d'Andorra la Vella, va ser escenari de la conferència d'Alan Ward Koeck i Éric Jover Comas: "Els Andosins en el context de la Segona Guerra", organitzada per la Societat Andorrana de Ciències.

[www.irmu.org]

Presentació de llibres:

El 25 de juliol de 2008, va presentar-se, en el saló d'actes del Museu d'Art Modern de Tarragona, el llibre de Breo Tosar. *Estos dias azules. Memorias de Julio Bacarizo. Una historia de los campos de aviación de la guerra civil*. L'autor, nét del protagonista, el propi Bacarizo i Xavier Olloqui, van fer la presentació del què és un llibre de memòries explicades amb l'agilitat d'una novel·la, des dels bombarders 'katiuskas' a la vida en els camps d'aviació.

[*Diari de Tarragona*, de 02-07-2008, 38]

Els Exèrcits de Catalunya (1713-1714), a càrrec dels autors, Francesc Xavier Hernández i Francesc Riart, el 4 de setembre de 2008 a les 20h., a l'Ateneu La Central, de Vic. L'acte estava programat dins de la "Marxa dels Vigatans 2008". El mateix llibre es presentà a la Biblioteca de La Garriga (Vallès Oriental) en un acte organitzat pel Centre de Documentació de La Garriga.

Desfeta i recuperació: guerra i postguerra al Pinell de Brai, d'Antònia Serres, a càrrec de Josep Sánchez Cervelló. La celebració de l'acte s'esdevingué a les 19h. al local La Pianola del Pinell de Brai, organitzat per l'Associació Cultural Pi del Broi.

El 27 d'octubre de 2008, a les 19:30h., Antoni Segura i Ignasi Jordà, presentaven, a la llibreria Catalònia de Barcelona, el llibre d'Àngela Jackson, *Els brigadistes entre nosaltres. Pròleg i epíleg a l'última gran batalla de la Guerra Civil*. L'acte va ser organitzat pel Memorial Democràtic i Cosetània Edicions.

[www.Irmu.org]

Exposicions:

El diumenge 27 de juliol de 2008, a Valls, es va clausurar l'exposició itinerant "*Paper moneda a la Terra Alta durant la Guerra Civil*", que s'inaugurà a la sala d'exposicions de l'Ajuntament de Batea, organitzat per la Secció d'Arqueologia del Patronat Pro Batea.

Diumenge 28 de setembre de 2008, s'esdevingué, a Ulldecona, l'acte de clausura de l'exposició "*La recerca i la producció bibliogràfica dels darrers anys sobre la Guerra del Francès*", organitzada pel Centre d'Estudis d'Ulldecona i l'IRMU. Aquest organisme, ha penjat a la Xarxa una versió virtual consultable a: www.ser.urv.es/irmu/guerra_frances/exposicio.

El 10 d'octubre de 2008, l'Associació Cultural La Bresca, inaugurava l'exposició fotogràfica "*Legionaris. Italians de Mussolini a la Guerra d'Espanya. 1936-39*", al Casal Municipal d'Arnes, a les 17h.

El 24 d'octubre de 2008, a mitja tarda, s'inaugurava l'exposició "*Les Brigades Internacionals a Castelldefels*", a la capella del Castell, seguit d'una taula rodona amb el mateix tema "Setanta anys de memòria", a càrrec de Jorge Navarro Pérez, Jordi Amigó i Cèsar Lozano.

Fins al 30 de novembre de 2008, s'oferia la mostra "*Els bombardeigs franquistes al Penedès, 1937-1939*", al Centre Cultural Mas Catarró (Santa Margarida i els Monjos), organitzada per l'Institut d'Estudis Penedesencs, el Grup de Recerques Històriques de Castelldefels i l'Ajuntament. El 26 següent, rebien un grup de brigadistes i efectuaven una visita comentada a les pintures de la capella del Castell.

Fins el 8 de desembre de 2008 s'ha pogut visitar l'exposició "*La Guerra del Francès a la vila d'Àger*", al Saló de Plens municipal, organitzada pel Centre d'Estudis de la Vall d'Àger i l'IRMU.

Exposició sobre "*Vauban, el mite i la fortificació abaluardada a Catalunya*", que l'Institut d'Estudis Ilerdens organitzà a la galeria de la seva seu, i que fou visitable fins el 14 de desembre de 2008.

[www.Irmu.org]

RECENSIONS:

[Nombre de notes / Nombre de centres documentals consultats / Nombre de bibliografia citada
(+ hemeroteca) + acceptable, ++ bó, +++ excel·lent, ++++ extraordinari]

MOLINER PRADA, ANTONIO. *Catalunya contra Napoleó. La Guerra del Francès. 1808-1814*. 2^a. ed. Lleida: Pagès editors, 2008 (2007), 248 p.
[8/180 +]

MOLINER PRADA, ANTONIO (ed.). *La guerra de la Independencia en España (1808-1814)*. Alella (Barcelona): Nablá, 2007, 639 p.
[590/2/325 +++]

El primer és un manual d'història sobre un tema, l'abast total del qual (Catalunya) és difícil d'obtenir si no és a tall de divulgació. L'autor l'estructura partint de l'aixecament a Manresa (accions 'mítiques' del Bruc, incloses), passant pel pensament resistent de la societat, materialitzada en la formació de la Junta Superior i de les corregimentals. Tot seguit, comenta les vicissituds a les quatre capitals de província, i només al final, un capítol (el 9) recull les principals accions, estructurades en tres etapes: 1808-1809, 1809-1811 i 1811-1814. Especialment interessants són els darrers tres capítols, sobre: La formació de sometents i miquelets, el finançament de la Guerra, i la interpretació que aquesta ha tingut.

Notable el disseny editorial, que intercala gran quantitat d'il·lustracions, mapes i gravats de l'època (totes convenientment acreditades) i també quadres en fons crema que citen documents coetanis. Imperdonable l'absència, a la bibliografia, d'una de les obres cabdals del tema, *La Revolución y Guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona* (1965) de J.M.RECASENS I COMES, absència que es reitera en l'altre volum que comentem.

Si era difícil condensar en 250 pàgines la Guerra del Francès amb detall, haver-ho aconseguit en un producte bastant reeixit de 639, és tot un èxit i només cal lamentar que els editors no haguessin pensat en una versió en català. Aquest segon llibre vol ser una història total del període, i dissectiona l'episodi napoleònic en 16 capítols (vegeu el sumari), amb vessants relatives a l'art (cap. VIII), la política (VII, X i XII), la fiscalitat (XI i XIII), la mentalitat (XV), etc. Cada una va a càrrec d'un acadèmic especialista; l'editor i coordinador n'és Moliner Prada. En l'estrictament militar, els treballs d'A.CASSINELLO, A.MOLINER, ALICIA LASPRA, JOSEP ALAVEDRA o el professor PIRES, cobreixen els principals aspectes: les campanyes militars (III), la guerrilla (IV), l'aportació britànica (V), els mercenaris (VI), Portugal (XIV), etc. Són capítols concisos, ben estructurats i força treballats, que interpreten i no es conformen amb la simple crònica dels fets, actualitzant un a un els maons historiogràfics pertinents. Al final de cada un d'ells, va la relació de fons i bibliografia.

El capítol III es desgrana en: unitats de combat (l'exèrcit regular, les milícies i els comandaments), la logística, les fases de la Guerra (que foren vuit), la cartografia, les fortificacions i les batalles. El capítol IV aborda amb ambició resolutiva el tema de la tàctica guerrillera, reculant amb uns antecedents tècnics a l'edició de l'obra de G.GRANDMAISON (*La Petite Guerre*, 1756), per explicar en què consistia la tàctica de guerrilles, però també per fer palès que a Espanya se li donà un nou significat al terme, al sumar-se els civils en aquestes operacions. A.MOLINER ofereix igualment una cronologia, un esbós sobre els principals caps de guerrilla, el paper de les dones, geografia i sociologia dels components de les partides guerrilleres, i un

balanç general en el qual conclou que si bé la seva participació fou considerable, no va ser, en canvi, tan decisiva com s'ha volgut fer creure, i que aquestes tropes van fer un bon servei com a complement de les regulars i, sobretot, aportant aquest esperit patriòtic i de sacrifici que va ser la base de la victòria final. En el capítol V se'ns explica en què va consistir l'ajut material britànic en aquella guerra, a través d'una cronologia i d'acurats apartats on s'aborda l'aportació britànica en matèria de diners, roba, municions, armes, any per any, organitzat en quadres on es detallen al centímetre dites aportacions. El capítol VI, ha estat dels més interessants que hem trobat. En ell parla de la formació de l'exèrcit imperial, del tipus de lleves, del seu finançament i organització; seguidament, obre apartat amb els cossos destinats a Espanya i en desglossa les diferents nacionalitats que els integraven. A més de francesos, hi van ser italics (piemontesos i toscans), suïssos, irlandesos, alemanys i polonesos. Cal remarcar la presència d'alguns espanyols (reclutats anys abans per Europa) i la de corsos, compatriotes de Napoleó, manats pel cosí Felip Ornano.

El volum pot aspirar, perfectament, a ser dels millors manuals 'totals' sobre la Guerra del Francès, que s'editin a Espanya durant la commemoració bicentenària. [MG]

Sumari: I. E. CANALES GILL. «La Guerra de la Independencia en el contexto de las guerras napoleónicas» (11-40); II. A. MOLINER PRADA. «La España de finales del siglo XVIII y la crisis de 1808» (41-72); III. A. CASSINELLO PÉREZ. «Evolución de las campañas militares» (73-122); IV. A. MOLINER PRADAS. «El fenómeno guerrillero» (123-152); V. A. LASPRA RODRÍGUEZ. «La ayuda británica» (153-184); VI. J. ALAVEDRA BOSCH. «La participación extranjera en el ejército napoleónico» (185-208); VII. E. DE DIEGO GARCÍA. «La verdad construida: la propaganda en la Guerra de la Independencia» (209-254); VIII. M. REDER GADOW. «Iconografía española y extranjera» (255-298); IX. M. G. RUBÍ I CANALS. «La supervivencia cotidiana durante la Guerra de la Independencia» (299-324); X. J. LÓPEZ TABAR. «La España josefina y el fenómeno del afrancesamiento» (325-354); XI. M. RAMISA VERDAGUER. «La administración bonapartista»; XII. J. VARELA SUANCES-CARREGNA. «Las Cortes de Cadiz y la Constitución de 1812»; XIII. F. MIRANDA RUBIO. «Tributación francesa en Navarra durante la Guerra de la Independencia» (425-486); XIV. A. PIRES VENTURA. «La Guerra en Portugal (1807-1814)» (487-542); XV. L. F. TOLEDANO GONZÁLEZ. «La Guerra de la Independencia como mito fundador de la memoria y de la historia nacional española» (543-574); XVI. A. MOLINER PRADA. «El retorno de Fernando VII y la restauración de la monarquía absoluta» (575-628).

SIMÓ I SERRES, JOSEP. *Crònica de Porrera, 1865*. Porrera: Ajuntament i Arxiu Comarcal del Priorat, 2008, 339 p. [4/16 ++]

El llibre de Josep Simó i Serres fou acabat d'escriure el 1866, com indiquen algunes anotacions, però el treball abasta, principalment, fins el 1865, tal i com ell l'intitulà.

L'autor va néixer a Porrera el 14 d'agost de 1806 i hi va morir el 20 d'octubre de 1870. Políticament era liberal, va ser alcalde del seu poble dues vegades, secretari de l'ajuntament diversos cops, president de la Societat Agrícola (1863) i un veritable promotor d'iniciatives encaminades al desenvolupament de Porrera, com per exemple: la construcció d'un pont, de fonts i de la conducció de l'aigua a la vila, etc.

L'obra és plenament decimonònica, escrita en castellà, llevat de la transcripció de documents en llatí i català, i s'inicia amb el relat de Noé. La crònica des del seu inici i fins el segle XVIII es basa en obres publicades d'on l'autor extreu informació, incloent-hi documents que fan referència a Porrera. A partir de la divuitena centúria els fets narrats són més propers, ja sigui per basar-se amb més documentació, com en testimonis de primera mà, com en les seves pròpies vivències. La major part del llibre, més de dues terceres parts, són d'aquest període. Explica la història del poble, tot intercalant episodis històrics generals del Principat de Catalunya per emmarcar-ne la situació. El llibre original es compon de 730 pàgines numerades (amb un error de numeració que salta de la 329 a la 340), de les quals només 94 estan en blanc; es divideix en vuit èpoques, sumari, pròleg i un apèndix. A més del redactat, el volum també conté un plànol de Porrera de 1886 i cinc dibuixos, segurament realitzats pel fill de Simó Serres, Josep Maria Simó Juncosa, que en signa dos. Ens trobem davant d'una de les primeres obres històriques locals del Camp de Tarragona i Priorat, que com algunes altres ha restat gairebé inèdita fins als

nostres dies, i que esdevé de gran importància per a la vila de Porrera i, per extensió, per a tota la comarca del Priorat, sobretot si tenim en compte que la major part de la documentació que l'autor va consultar ha desaparegut.

La part més interessant, el gros del volum, és el relat dels fets viscuts, amb especial atenció a les guerres i convulsions polítiques que tingueren lloc al segle XIX: la Guerra del Francès, el Trienni Liberal amb la crema de Porrera l'11 de juliol de 1822 i l'exili de les famílies liberals a Reus, la primera Guerra Carlina, la Guerra dels Matiners, per citar-ne els esdeveniments més coneguts. El gran encert del relat, rau en el fet que no es limita a numerar les accions bèl·liques, sino que també descriu el clima amb que es vivien, cosa que fa que aquesta obra sigui indispensable per conèixer de primera mà el convuls segle XIX prioratí, de la ploma d'un dels seus partípeps.

[JAUME TEIXIDÓ MONTALÀ, *Dtor. de l'Arxiu Comarcal del Priorat*]

CIFUENTES PEREA, JOSÉ LUIS. "Constantí 1895-1898. Cuatro años de quintas". *Estudis de Constantí*, 24 (2008) 21-65. [32/3/7+5 ++]

Un estudi sobre les quintes finiseculars del s. XIX, és un estudi sobre el drama familiar que s'encetava quan un dels membres havia de servir a ultramar. Recordem que la *Setmana Tràgica* -1909- va néixer, precisament, de les protestes civils per l'enviament de soldats catalans a la Guerra del Marroc.

Cifuentes Perea en fa un estudi minuciós. Cerca els antecedents del servei militar obligatori, a nivell històric i a nivell legislatiu. Les primeres quintes són el 1770; l'últim reemplaçament va ser el 2001; només entre 1808 i 2001 es calcula que han pogut fer el Servei Militar Obligatori més de 15 milions de joves espanyols. Per copsar com afectava aquesta dinàmica en una societat, són molt útils els estudis locals. El que fa Cifuentes és centrar-se en el Constantí finisecular (de la última Guerra de Cuba) i esmicolar amb exhaustivitat les dades que són capaces de donar les fonts documentals de primer ordre: les actes de classificació i declaració de soldats dels mossos, les municipals, la legislació militar (que marcava les pautes del procés de llesves), el BOP, la *Gaceta de Madrid* (l'actual BOE), etc. Totes les fonts documentals que cita, també la major part de bibliografia, són extretes d'Internet, o sigui, publicades en línia, cosa que en facilita la consulta.

El segon capítol, es centra en l'acte de classificació i declaració de soldats, o sigui, l'admissió del mosso a soldat, i també les causes d'exclusió: malaltia crònica, defecte físic, talla insuficient, empresonats, fills (o néts) únics, sostenidors familiars, etc. A partir del tercer capítol, es veu el cas de Constantí, demostrant en un quadre explicatiu que la mitjana de mossos anuals quintats era d'una vintena llarga (32 el 1895, 23 l'any següent, 28 l'altra i 22 el 1898). La documentació municipal també permet establir criteris segons les talles que donaven els mossos constantinencs, i també fer un estudi sobre la seva estructura professional. En aquests quatre anys, poc més d'un 5% treballaven en el sector de serveis, la resta eren menestrals. S'estudia, igualment, el percentatge d'analfabetisme, que en els mossos de Constantí era del 32%

Els tres últims capítols versen sobre un dels aspectes cabdals: la resistència a la lleva: al·legacions per no anar al Servei Militar (amb una mitjana del 60%...); les exempcions (per situació civil -empresonats, militars, religiosos professos-, per residència, per número alt, per substitució o per pagament -l'anomenada "*redención en metálico*"-), i finalment, els pròfugs. Aquestes últimes variables, s'interrelacionaven estretament. Cifuentes explica que el contingent de "números alts" baixava si augmentava el de pròfugs (un fenomen, per cert, gens usual a Constantí), i per tant la cacera de pròfugs estava a l'ordre del dia, a més de la seva denúncia, ja que qui capturava un pròfug i l'entregava a les autoritats, obtenia l'exempció. Els pròfugs, en canvi, no tan solament perdien tots els drets d'exempció que poguessin tenir, sinó que eren destinats, automàticament, a ultramar.

[MG]

VALLVERDÚ I MARTÍ, ROBERT. *El Carlisme català durant la Segona República Espanyola (1931-1936). Anàlisi d'una política estructural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008 (Abat Oliba, 280), 367 p. [483/16/179+36 +++]

La productiva tasca de recerca d'aquest autor tarragoní sobre Carlisme català ("La batalla sorpresa de l'Aleixar...", 1992; "La base social del tercer carlisme...", 1996, *El Nen de Prades...*, 1997; *El Tercer Carlisme a les comarques meridionals...*, 1997, etc.), es desplaça ara cap als seus darrers moviments, posant el peu en una època, la més convulsa del s. XX, on aquesta ideologia també va jugar el seu paper.

El llibre, guardonat pel Premi Andreu Nin (2006), enceta uns antecedents del Carlisme amb la Dictadura Primoriverista. La influència del partit Carlí (llavors, els Jaumins) es plasmà en una organitzada i controvertida estructuració i en la redacció d'un projecte d'Estatut (1930). Es narren amb detall les vicissituds dels partidaris carlins sota el govern de la IIRE, els fets de Maig de 1931, el ressorgiment del Tradicionalisme, la direcció de Fal Conde, els Fets d'Octubre de 1934, la UMES, els requetés, els feixistes sota l'òptica carlina, i sobretot, l'organització carlina al país (Cap. VII).

Els darrers capítols són els que entren de ple en la dinàmica bèl·lica de la Revolució marxista de 1936. E.VALLVERDÚ abona la idea d'una conspiració carlina, en contacte amb l'UME, que es va materialitzar el 19 de juliol amb l'actuació (confosa) dels requetés, principalment a Barcelona (Quarter de Sant Andreu), però també en d'altres indrets com Vilalba o Solivella. Els efectius carlins eren prou nombrosos com per, almenys, oferir una resistència de diverses setmanes, tanmateix, l'aixecament feixista va ser avortat a Barcelona en pocs dies. A banda de les causes ideològiques, els conspiradors traçaren una pèssima planificació militar, subestimant els recursos de la República, emmirallant-se en la docilitat que aquells van oferir l'octubre de 1934. De fet, l'autor especula que d'haver-se planificat l'alçament amb un parell de dies d'antelació, Goded se'n podria haver sortit. Als militars els faltà decisió. Les principals places del nord eren adictes a l'alçament, i amb un cos de requetés (existent) de 10.000 homes, haurien pogut marxar sobre la capital, però els militars, fins i tot es resistiren a armar-los. [MG]

LA CTIA

- "Dios nos de paz, que acá se padece lo que allá [Flandes] se gasta..."

- "No basta, en este tiempo como he dicho, porqué en él lo malo es bueno y lo bueno es malo, sino se sabe encaminar..."

Cartas de algunos padres de la compañía de Jesús, sobre los sucesos de la monarquía entre los años de 1634-1648. VI, en MHE. Madrid: Manuel Tello, 1888-1893, vol. XIV, p. 545; vol. XVIII, p.xviii.

EL MAL GOVERN

Quina generació no s'ha queixat alguna vegada del mal govern? Al costat dels cortesans aduladors que vivien dels panegírics dedicats als grans homes d'estat, convivia també el poble menut, sovint no tan conforme amb l'evolució d'uns esdeveniments provocats per la indolència

"y lo que més les pesa és que los pobres soldats patexan molt en extrem, y pareix q. los privats n'e gustan, que no se tem sino q. un dia no se alçan tots los soldats per veure tan mal govern com y ha....".

Relacio de una carta que han escrit de Ribas-Altas a un Cavaller desta Ciutat, donantli noticia del bon succes q. han tingut los Catalans, y Francesos, en la presa de una torra que han pres prop de Coplliure, lo Capità Canta.... Barcelona: Jaume Mathevat, 1641, f. 4.

dels governants. Suposem que cites sobre aquest tema se'n podrien trobar a milers, però com és habitual, ens conformem amb el parell o tres de 'perles' del nostre arsenal. La primera l'estampà en tinta Fernando de Vera, bisbe de Cuzco, a l'escriure al seu parent Jacinto, i també la segona, ens arriba de la mateixa font, els pares jesuïtes. La tercera, és d'un fullet volant, ben entrada la guerra de Separació (1641), i és interessant perquè del suposat mal govern en fa les víctimes als soldats.

Les ciències genealògica i heràldica, han estat i estan, de sempre, estretament vinculades a la Història Militar. L'ofici militar de comandament, ha estat encomanat, fins pràcticament el s. XX, a personatges de la noblesa, i no és difícil veure com en una família noble abunden els membres dedicats a la milícia. Així mateix, l'heràldica resulta clau per interpretar els estendards, i la vexil·lologia, les banderes. Per agrupar, d'alguna manera, aquesta relació científica amb la Història Militar, dins de la Xarxa, hem triat la web de la recent creada Institució Catalana de Genealogia i Heràldica, la qual compta amb un esmerat disseny i l'avantatge de partir de zero.

Encapçala la site l'emblema de l'entitat, la representació d'un arbre genealògic dins d'un escut en un quadrilòbul amb els Quatre Pals, seguit d'una fotografia de l'escut caironat de Barcelona. Segueixen cinc botons: “Institució” (la pàgina principal), “Publicacions”, “Activitats”, “Universitats i institucions”, i “Correu”. Cada botó mena a una nova pàgina, formalment il·lustrada, on s'explica en un breu text, quines seran les activitats de l'entitat, amb quina publicació periòdica comptaran (l'anuari *Armoria*) i el caràcter professional i interdisciplinari que se li vol donar a les investigacions dels seus membres.

La pàgina principal conté una declaració d'intencions: “*És una institució que pretén l'estudi, la recerca i la promoció de la genealogia i l'heràldica, així com també de la vexil·lologia, la sigil·lografia, la insigniària, la nobiliària i tota matèria vinculada amb l'Emblemàtica general i els grups humans que n'han fet ús, referida especialment a l'àmbit geogràfic i cultural català*”.

També hi consten un parell de paràgrafs on es parla dels òrgans de govern (Assemblea general i Junta directiva). Hi ha quatre botons que menen a: Objectius, Membres, Règim Econòmic i “Fes-te'n soci”, que estan omplerts amb la part que s'hi escau dels estatuts que han donada vida jurídica a l'entitat. En el últim apartat, el visitant pot fer-se soci *on line*. [MG]

PUJOL HAMELINK, MARCEL. “*Vaixells i navegació a l'Antiguitat*”, *Citerior. Arqueologia i ciències de l'antiguitat*, Tarragona, 4 (2008) 15-54 [27/0/69 +++]. Article tècnic del professor d'Arqueologia M.PUJOL, en el qual, ens aproxima interessants dades sobre la capacitat dels vaixells a l'època antiga : rutes, velocitat de creuer, dies de navegació, etc. Les embarcacions militars, tenen, com no, el seu apartat en cada capítol, per bé que ja s'explica perquè la major part de *derelictes* (restes de naus enfonsades) són comercials (el material de construcció era lleuger i caduc - fusta-, però els vaixells comercials transportaven carregaments ceràmics...). En un apartat especial fa una repassada a l'origen dels vaixells, el seu disseny, forma i construcció, contrastant les diverses restes treballades. Altres capítols interessants estan dedicats a la propulsió de rem, la vela, el timó, la sàssola (bomba d'extracció d'aigua), l'àncora, la tripulació, etc. Els últims apartats parlen de les rutes i periples de navegació

(pràcticament tota de cabotatge), no tant solsament per la Mediterrània, sinó també per l'Atlàntic i l'Índic [MG]

PITILLAS SALAÑER, EDUARDO. “*El ejército romano altoimperial. Jerarquía y mandos*”. *Historia* 16, 388 (Agost 2008) 60-81 [31 ++]. Bona síntesi sobre l'exèrcit romà als inicis de l'època imperial, ja a l'anterior mil·lenni. Es destaca la dimensió corporativa de la institució, els valors de la disciplina i l'organització que li van proporcionar l'eficàcia i qualitat que el van mantenir en un plànol indiscutiblement superior en el camp de batalla, com constaten reiteradament tota mena d'historiadors, actuals i coetanis. S'explica l'estructuració, els càrrecs de comandament, els subalterns, la tropa; s'incideix en la legió, el seu nombre de components, el de legions a l'Imperi (hi ha un llistat de legions fins el 235 dC.), emblemes i evolució [MG]

KAGAY, DONALD J. "The Defense of the Crown of Aragon during the War of que Two Pedros (1356-1366)". *The Journal of Military History*, 71/1 (2007) 11-34. L'article es centra en l'estratègia general de defensa desenvolupada pel monarca Pere III durant la Guerra dels Dos Peres (1356-1366), entre la Corona d'Aragó i Castella, dirigida per Pere I "El Cruel". Després de vuit anys de creativitat fiscal i afortunada defensa, Pere aconseguí retenir la major part del seu territori, però a les Corts va veure minvar la seva sobirania. Llavors es llençà a l'ofensiva, però mai derrotà efectivament Pere I, cosa que sí assolí el seu aliat Enric de Trastámara, germanastre de Pere I. Tanmateix, allò que aconseguí la guerra, fou l'establiment de forces administratives i militars que finalment es projectarien cap a l'Espanya del segle XVI.

[*"The Medieval Warfare Blog"*, tr. de MG, <http://deremilitari.blogspot.com/2007/...>]

MENCHÓN BES, JOAN. "'Ab exercitu navali navigantium sarracenorum': la defensa de la costa a l'edat mitjana i època moderna", *Citerior. Arqueologia i ciències de l'antiguitat*, Tarragona, 4 (2008) 15-54 [69 ++]. Article descriptiu, en el qual s'incideix, en l'aspecte militar de la costa tarragonina, la història i l'evolució dels atacs piràtics i els mecanismes per fer-los front. L'autor defineix l'enquadrament històric del tema i el seu encaix a nivell local. La dinàmica piràtica, dona peu a un patrimoni arqueològic gens menystenyible, on hi caben no tan sols els navilis enfonsats, sinó també tota l'arquitectura militar defensiva de les localitats costaneres. El decàleg d'incursions i/o aparicions de pirates a la costa de Tarragona, no pretén ser exhaustiu, però és prou nodrit i ben estructurat com per evidenciar la tragèdia social i civil que originaven. Ja a finals del s.XIII, s'instal·là la fortalesa de Sant Jordi d'Alfama, en una zona llavors considerada 'deserto'; fins al s.XIX, les activitats piràtiques s'han succeït, encara que van tenir el seu punt àlgid en els ss. XVI-XVII. La segona meitat de l'article està dedicat a repassar, indret a indret, les restes de torres, masies i castells, erigits per

salvaguardar la població d'aquestes incursions, acompanyats d'una breu descripció i d'una il·lustració en b/n [MG]

CALVO RODRÍGUEZ, MANUEL. "Las atarazanas de Barcelona. Proyecto para una ciudadela militar". *Historia* 16, 308 (Agost 2008) 50-59 [17/2/24 +]. Breu aportació sobre l'evolució funcional de les drassanes barcelonines, centrada en el final de la Guerra dels Segadors, quan Felip IV projectava erigir allí una ciutadella, "*sin darle este nombre, y poner buena guarnición y perpetua en aquella ciudad, ya que aunque haya de quedar descontenta, es mucho peor que se pierda otra vez...*". El penúltim dels Àustries havia assumit, per reial despatx de 3 de gener de 1653, el control militar de la ciutat, guarnició, accessos, recursos, etc. L'article explica el procés d'aquest interessant projecte repressor, antecedent clar del què, finalment, assoliria Felip V 60 anys després, atropellant-ho tot pel mig, país, nació catalana, constitucions, barri de Ribera, etc. [MG]

TORE, GIANFRANCO. "'Entre 'el rigor i la blanesa'. El regne de Sardènia, Olivares i la Unió d'Armes". *Afers. Fulls de recerca i pensament*, Cata-roja, 59 (2008 = El regne de Sardènia a l'època moderna) 53-65 [3/11 +++]. L'episodi de la Unió d'Armes a Sardènia, no distà gaire del produït en d'altres territoris catalans. L'autor fa un estat de la qüestió els anys anteriors, fins arribar al febrer de 1626, amb un nou virrei, Jeroni Pimentel que arribà amb el programa de l'ofensiva olivarista sota el braç. S'analitzen els diversos enfocaments amb que la societat sarda va viure el projecte, el seu encaix en la legislació catalana de l'illa i la seva traducció en un augment dels donatius fiscals [MG]

GÜELL JUNKERT, MANUEL. "La 'falta de cabezas' o 'esterilidad de sujetos', como causa del declive militar hispánico en el siglo XVII". *Revista de Historia Militar*, 103 (2008) 41-66. [54/2/64 +++]. El declinar militar hispànic era ja evident la primera meitat del s. XVII. L'autor n'analitza les causes sota l'enfocament d'una pèrdua progressiva d'alts comandaments amb capacitat d'acció i dots

de lideratge. La preocupació de la Monarquia per la manca de subjectes aptes pel comandament es converteix en obsessió quan desapareixen, a la dècada dels anys 30, els millors militars de l'Imperi, i en desesperació quan els primers anys de la Guerra de Separació s'empassen el bo i millor del què quedava. S'exposen els principals trets biogràfics dels militars desapareguts d'escena i s'apunten les causes d'una regeneració que mai no es va produir [Josep M. T. Grau i Pujol]

ALABRÚS, ROSA MARIA. "El baile de los austriacistas. Vencidos por los Borbones". *La Aventura de la Historia*, 116 (Juny 2008) 64-69. Reportatge que repassa els dos exilis de personatges coneguts que va provocar la Guerra de Successió (el de 1705 i el final de 1711), Diferencia trànsfugues d'exiliats, i apunta que la desbandada fou causa de la ferotge repressió borbònica, i que només els més privilegiats van acabar aixoplugats a Viena. Toca els episodis dels Jesuïtes i de la fundació de la Nova Barcelona al banat de Temesvar [MG]

LAORDEN RAMOS, CARLOS. "Campañas y fortificaciones en Cataluña (Tortosa). S. XVIII". *Revista de Historia Militar*, 103 (2008) 67-125 [16/3/0 ++]. Continuació d'un antic treball sobre el mateix tema, s. XVII. La plaça tortosina, clau d'entrada al Principat des de ponent, resulta un magnífic escenari per a l'anàlisi de l'evolució del sistema de fortificacions a Catalunya; més encara a partir dels primers anys de la divuitena centúria, quan s'imposà la fortificació abaluardada. L'article recrea les principals operacions militars i de setge que va viure la capital del Baix Ebre el 1708, a base de notícies d'arxiu inèdites. Sens dubte ha de ser una gran aportació a l'estudi dels setges d'època moderna. S'acompanya de fins a vuit reproduccions de plànols de la plaça fortificada (un de l'arxiu francès de Vincennes...), un parell de gravats i un altre de fotografies aèries. És llàstima (i una temeritat...), no haver comptat amb el suport de bibliografia especialitzada i local per a

l'elaboració d'un treball tan ben dotat documentalment [MG]

SEGURA GARCÍA, GERMÁN. "Almansa (1707): La nueva infantería española en acción". *Revista de Historia Militar*, 102 (2007) 245-285. "La batalla d'Almansa és un dels episodis bèl·lics més coneguts de la Guerra de Successió espanyola (1702-1714) en el teatre d'operacions peninsular. Poques batalles en el segle XVIII van tenir un resultat tàctic tan complert, sense oblidar les conseqüències polítiques que la victòria borbònica implicà per als territoris del llevant espanyol. En el present article ens hem volgut centrar de manera general en el combat de la infanteria i particularment en les prestacions de la reorganitzada infanteria espanyola en la dita batalla. Amb això, volem contribuir al tercer centenari de la batalla y rememorar el sublim esforç dels soldats que serviren honradament a llurs banderes aquell 25 d'abril de 1707" [Resum]

RAMISA VERDAGUER, MATIAS. "Cataluña en la Guerra de la Independencia". *Revista de Historia Militar*, núm. extraordinario (2008) 65-89 [10/3/9 ++]. Transcripció arranjada d'una conferència pronunciada a Madrid davant el *Instituto de Historia y Cultura Militar*. L'autor assajà l'intent de condensar una visió de la Guerra del Francès a Catalunya, en menys de 225 pàgines. M.RAMISA és valent quan reconeix la vàlua dels napoleònics. Titlla l'actuació de l'exèrcit francès d'eficaç i sovint brillant, "Superó ampliamente a las tropas regulares patriotas en ciencia militar, material, disciplina e instrucción", i elogia que únicament amb uns escassos 40.000 homes pogués mantenir-se enmig d'una població altament hostil. Dóna detalls i opinions sobre personatges claus com els mariscals napoleònics i en fa una breu valoració de la seva actitud i del paper que van desenvolupar (Saint-Cyr, Augereau, Duhesme, Suchet, McDonald, etc.). Tampoc s'estalvia, però, de comentar-ne els defectes: la difícil logística, l'heterogeneïtat dels cossos militars, els reclutes, etc. Amb tot, en l'anàlisi d'ambdós exèrcits, el peninsular no resisteix la comparació amb el seu oponent [MG]

TURET CLAPAROLS, JOSEP. "L'altra cara dels setges: entre l'obcecació i el fanatisme". *Revista de Girona*, 247 (març-abril 2008) 28-30 [v +]. Al voltant de dos llibres sobre els setges de Girona (J.JUBERT. *Diego Ruiz i Prudencio Bertrana i 'La locura de Alvarez de Castro'*; i L.M.DE PUIG. *Girona, guerra i absolutisme*), que els desmitifiquen, l'autor fa incís en el desemmascament de Ruiz, que "no era ni metge ni filòsof...", en qui Bertrana s'hi basà erròniament. Quan a les causes de la resistència militar, acaba posant de relleu la seva inutilitat, ignorada per un imaginari artificios posterior [MG]

FINESTRES, JORDI. "Timbals de guerra al Bruc", *Sapiens*, 68 (Juny 08) 32-39. "Una revolta espontània a Manresa, fa dos-cents anys, va simbolitzar la voluntat d'un poble per no claudicar davant l'enemic. Aquella mostra de rebuig davant la presència de l'exèrcit invasor de Napoleó va donar peu a les dues batalles del Bruc, el 6 i el 14 de juny de 1808, que la història ha presentat com a mítiques" [Resum]

MORALES, FRANCESC XAVIER. «Boquica, un bandoler al servei de França». *Revista de Girona*, 248 (Maig-juny 2008) 30-33 [15/2/8 ++]. Esbós biogràfic del bandoler besaluenc Josep Pujol (1778-1815), famós per la seva crueltat, que començà lluitant contra els francesos, però acabà fent d'explorador i de recaptador de contribucions de l'exèrcit imperial, deixant tota una estela d'assassinats, saquejos i d'altres terribles marques de les seves actuacions. Tot un criminal de guerra del s. XIX que, un cop acabada la contesa, fou extraditat, jutjat, sentenciat i penjat públicament a Figueres [MG]

BAYONA, LLUÍS; LLUÍS BUSCATA i GEMMA VIEYRA. "La Torre de l'Àngel: telegrafia òptica a l'Empordà". *Revista de Girona*, 247 (Març-abril 2008) 46-51 [7/2/7 +++]. La Diputació de Girona va restaurar el 2006 la Torre de l'Àngel, important edificació que formava part d'un sistema de telecomunicació internacional que enllaçava telegràficament els Pirineus amb Madrid. Va

ser bastida el 1483, com a torre de guaita, i després d'enrunada seria rehabilitada per a usos telegràfics el 1848. L'article n'explica els antecedents i també la instal·lació d'una xarxa de telegrafia òptica a Catalunya a mitjans del s. XIX, amb descripció detallada de l'arquitectura de l'edificació, de l'emplaçament, i amb profusió, a més, de fotografies exteriors i interiors [MG]

JANER, ANTONI. "Joan March. Història d'un suborn". *Sapiens*, 68 (Juny 08) 40-45. "La conxorxa que va deixar Espanya fora de la Guerra Mundial. La neutralitat d'Espanya en la Segona Guerra Mundial tingué un preu: tretze milions de dòlars. Aquesta és la quantitat que el govern de Churchill, a través de l'empresari mallorquí Joan March, pagà a un grup d'oficials de Franco perquè convencessin el dictador que Espanya no estava en condicions per entrar en la contesa" [Resum]

VALLVERDÚ, JOSEP. "la caiguda de Lleida el 1938". *Revista de Catalunya*, 240 (Juny de 2008) 43-48 [v6 ++].

VARELA I SERRA, JOSEP. "Memòria de la caiguda de Lleida", *Revista de Catalunya*, 240 (Juny de 2008) 49-54. Crònica militar de l'entrada de l'exèrcit nacional a la capital del Segre l'abril de 1938. Des del març que es trencà la frontera militar a Terol, arribant l'ofensiva nacional a prendre Vinaros. Lleida es convertí en pol d'atracció de refugiats que augmentaren la psicosi de perill. La ciutat es buidà i arribaren els bombardeigs. El comandant de la defensa, Valentí González, oferí resistència entre les runes. S'incendiaren cases i desapareixeren carrers sencers. L'autor descriu el pla d'assalt de Yagüe i les zones per on es va produir. El segon treball, és a tall de complement, i està bastit amb una diversitat de testimonis coetanis que evidencien el terror dels bombardeigs i l'estat de psicosi generalitzat, a més d'assenyalar la rebuda entusiasta als soldats nacionals (senyal de la fi de la guerra), la ciutat deserta i devastada, i la imposició d'un nou règim polític anticatalà [MG]

FONS I ARXIVS:

Recursos a la Xarxa per a la investigació d'Història Militar. Una primera incursió

Per a la ciència històrica i, en especial, la Història Militar, Internet també és sinònim d'informació, molta informació, la possibilitat de consultar un periòdic que va desaparèixer fa dècades, o la de poder descarregar i llegir el text del *Diccionario Militar* del capità J. D' W. M., escrit el 1863, ens dóna una idea de les fites que podem assolir coneixent alguns secrets que s'oculten rere aquesta gran xarxa de telecomunicacions. Des d'aquestes línies volem donar a conèixer alguns enllaços en línia a recursos que l'investigador pot consultar directament a la web sense necessitat de moure massa el ratolí; en uns segons tindrà al davant un món nou ple de continguts amb informació a balquena per tal d'iniciar qualsevol treball d'investigació que es proposi.

Com que tota cosa té un principi, res millor que començar pel poder legislatiu. Tota administració té el seu òrga de veu, i com a tal, el Govern, tant espanyol com català, tenen el seu. Ens referim al Butlletí Oficial de l'Estat, durant moltes dècades *Gaceta de Madrid*, que és a: http://www.boe.es/q/es/bases_datos/gazeta.php.

La site compta amb un potent cercador, per dates, que ens situarà en un índex del seu contingut, distribuït per ministeris. Qualificació: 8 sobre 10. Inconvenient: no compta amb reconeixement de caràcters, i per tant, no permet la cerca selectiva per paraules. Aquesta col·lecció històrica

s'enceta el 1661 i clou el 1967. Més de 300 anys de legislació a la Xarxa.

El seu homòleg català, el Diari Oficial de la Generalitat, també té el seu cercador, bona qualitat i excel·lent interfície, encetant-se el 5 de desembre de 1977, amb el reial decret-llei 41/1977, de 29 de setembre, de restabliment provisional de la Generalitat de Catalunya. És a: http://www4.gencat.cat:82/basisbwdocstotal/cframes_recerca.htm.

Per als qui enyoren l'etapa republicana, estan els Diaris Oficials des de 3 de maig de 1931 fins al 26 de gener de 1939, data en la qual queia Barcelona. El seu enllaç, és: http://www20.gencat.cat/portal/site/DOGC/menuitem.08ee01a0560898d06030760eb0c0e1a0/?vgnextoid=d82c9c570285a110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnextchannel=d82c9c570285a110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&newLang=ca_ES&vgnnextfmt=default.

Pel que fa als butlletins de les quatre demarcacions provincials catalanes, els enllaços són:

- [Butlletí Oficial de la Província de Barcelona](#)
- [Butlletí Oficial de la Província de Girona](#)
- [Butlletí Oficial de la Província de Lleida](#)
- [Butlletí Oficial de la Província de Tarragona](#)

El BOP de Tarragona destaca per ser, avui per avui, l'únic que té penjat a la

Xarxa còpia del seu històric entre els anys 1870 i 1920, de forma ininterrompuda:

<<http://prensahistorica.mcu.es/es/periodicos/serie.cmd?tipoRegistro=HOL&idRegistro=1604>>

Mereix una remarca especial l'esforç digital efectuat per la Biblioteca Nacional d'Espanya (<www.bne.es>), web matriu de la que es despleguen diversos fons digitals, molt útils per als investigadors. En primer lloc l'Hemeroteca Digital, i en segon, la Biblioteca Digital Hispànica. La primera:

<<http://hemerotecadigital.bne.es/cgi-bin/Pandora>>, es configura com una eina extraordinària, amb un potentíssim cercador, i una gran rapidesa per trobar termes concrets dins d'un diari o revista en una determinada franja cronològica. L'arxiu es pot descarregar en format pdf i imprimir. Qualificació: 9 sobre 10. Quant al segon, la Biblioteca Digital Hispànica:

<www.bne.es/BDH/index.htm> ofereix un enllaç cap a la Col·lecció de Mapes d'Amèrica: mapes, plànols, cartes de navegació, manuscrits i impresos, entre els segles XVI a XIX:

<http://bibliotecadigitalhispanica.bne.es/R/GB87LARFJK7FPI3KR2UTYPL9LULLCEQC9FU3ME993VMSY5P49F-00827?func=collections-result&collection_id=1184>

També cal esmentar l'enllaç:

<http://bibliotecadigitalhispanica.bne.es/R/YPGLCNHRNVSDRRF14JJ62JYU1XQH9PM9QA9EG5BXCX4JMF8YTFJ-03595?func=collections-result&collection_id=1183>, que ens condueix a un ample ventall de documents sobre la Guerra del Francès, que es conserven a la BNE. Tant l'Hemeroteca Digital, com la Biblioteca Digital Hispànica, són excel·lents enllaços per a la investigació, i no poden ser negligits a l'hora d'iniciar un treball històric.

A nivell de Catalunya, podem posar nota alta a l'Hemeroteca Digital de l'Ajuntament de Girona:

<www.ajuntament.gi/sqdap/cat/premsa.php#pandora>

També és remarcable el fons local de publicacions periòdiques digitalitzades de la Diputació de Barcelona, fons compost de 251 títols de diverses capçaleres locals, disponibles en format pdf. L'adreça: <www.diba.es/xbcr/default.htm>.

Ambdós són magnífics, i només lamentem que rotatius històrics tan importants com el *Diario de Barcelona*, de Brusi, per exemple, no tinguin el seu raconet en aquesta, o en una altra Hemeroteca Digital.

Seguint en l'àmbit oficial, és força important l'enllaç al Centre de Publicacions del Ministeri de Defensa, on s'hi pot trobar tota la seva producció editorial, a text complet, publicacions electròniques de Defensa i d'àmbit militar, i totes les revistes disponibles en el Servei Hemeroteca Electrònica de Defensa. En especial la *Revista de Historia Militar*, que ofereix els seus 94 primers números (fins el 2003), i la *Revista de Medicina Militar*, també oferta des del seu primer número: <<http://www.mde.es/publicacionesinternet/servlet/ConsultaHED>. Calificació 9 sobre 10>.

El Servei de Publicacions comercialitza, en CD i a un preu molt raonable (8 euros), aquests primers 94 números de la RHM, i també els de la *Revista de Historia Naval*.

Fins aquí aquesta primera incursió en els recursos historiogràfics en Xarxa. En preparem una segona sobre els enllaços a fons documentals digitalitzats d'arxius de Catalunya, que es puguin consultar, descarregar i imprimir.

[José Luis Cifuentes Perea,
Llicenciat en Història Contemporània per la UB
j.l.cifuentes@gmail.com]

L'ESPASA I LA PLOMA

Un parell de dietaris privats en català sobre el setge barceloní de 1713-1714

El 31 de juliol de 1713 veia la llum pública la *Gaceta de Barcelona*, intitolada posteriorment (*Continuación del*) *Diario del sitio y defensa de Barcelona*. D'aparició irregular (un o dos cops per setmana o cada dues setmanes), aquesta publicació periodística encarregada a l'impressor Rafael Figueró esdevingué "l'òrgan oficial" de la resistència i un dels paradigmes de publicística de guerra de l'època, que pretenia no només esperonar els resistents sinó incidir en l'esperit dels assetjants. Aquesta fou precisament la motivació que empenyé dos autors a escriure sengles dietaris privats manuscrits i en català conservats al costat de les col·leccions completes d'aquesta publicació, que es troben a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (R SD 8^{au} (1) i (2)).

El primer dietari, que té el títol de *Succinta memòria de lo que passà en prèndrer la resolució lo Principat de Catalunya de sa defensa en la Junta de Braços Generals per est fi convocada als 30 de juny de 1713. I relació breu del siti de Barcelona que se començà a 25 de juliol de l'any 1713 fins als 13 de setembre de l'any 1714, que s'entregà esta capital a la deguda obediència del rei nostre senyor (que Déu guardi) i entrega dels portals i Montjuïc a l'excel·lentíssim senyor duc de Berwick, generalíssim de les Dos Corones* (112 pàgines), ens ha pervingut anònim; malgrat això, podem conèixer a través del text algun detall sobre l'autor, com el fet que no abandonà Barcelona durant el setge. El més destacat és, sens dubte, l'adscripció política del dietarista, la qual marca profundament la narració dels fets. Sabem que era filipista i que, per aquest fet i per negar-se a entrar de guarda, fou empresonat el 8 d'agost de 1714, tal com explica ell mateix; degué ser, doncs, un d'aquells que foren acusats de "botiflers traïdors". I és en aquesta línia de parcialitat manifesta que fa diversos comentaris i que calla allò que li sembla pertinent de no dir, com, per esmentar-ne un parell d'exemples, la importància de les cartes que enviaren el rei i la reina des de Viena i que arribaren a la ciutat el 23 d'abril de 1714, elements claus a l'hora de mantenir i esperonar la resistència del poble català, o les actuacions repressives de l'exèrcit borbònic a la resta de Catalunya.

L'objectiu de l'anònim dietarista no és altre que el de deslegitimar políticament la resistència a Barcelona i, per extensió, al Principat, i justificar-ne l'ocupació militar i les actuacions dels assetjants. És en aquest sentit que esdevé, des d'una perspectiva borbònica, el contrapunt del *Diario del sitio y defensa de Barcelona*, ampliant-ne o matisant-ne alguns aspectes. Ambdós textos parteixen de la descripció de la convulsa votació del Principat, a través de la Junta General de Braços, a favor de la resistència; la *Succinta memòria*, però, és plena de comentaris negatius: s'hi qualifica de «brivons» que actuaven «segons son depravat desig» a aquells que «presumien ser lo millor lo medi de la guerra» i els voluntaris i socis de Nebot, de «seuaços de la maldat» (p. 4), i s'explica el canvi de decisió del Braç militar només per pressions il·legítimes, «desvergonyidament, se'ls digué los penjarien en un balcó si no declaraven la guerra» (p. 5). De la mateixa manera, remarca interessadament alguna de les actuacions del govern executiu, com la proposta del que volien fer amb els presoners de guerra, passatge que parla per si sol: «Convocaren Junta de teòlegs per vèurer si podien posar los presoners de guerra en un morter i tirar-los, a fi de respòndrer lo bombardeig, i digueren no podien aconsellar-ho, que era bo per haver-ho fet i no haver-ho dit» (p. 84).

Pel que fa a la resistència i a l'estratègia militar, si bé el dietari no reporta tan gran nombre de detalls respecte de les operacions militars com la publicació periodística, sí

que hi trobem la descripció dels fets més rellevants: entre altres, la col·locació dels canons per part d'ambdós bàndols («los de la plaça posaren dos canons al cordó dels Caputxins, disparant aquells contra les tendes del costat de Gràcia, i la plebe estava tan contenta de que se fes semblant fetxoria que, a professó, eixien a vèurer-ho», p. 13) o els intents de les tropes borbòniques d'acostar peces d'artilleria a la muralla i de construir defenses de tipus permanent. Segons l'autor, però, la resistència de la ciutat s'aconseguí només a través de coacció o de recompenses econòmiques: les forces de la Coronela s'ampliaren gràcies a un estipendi o a l'amenaça de «pena de la vida», perquè, de voluntaris reals, n'hi havia ben pocs —dada que contrasta amb les xifres indicades pels partidaris dels defensors. Aquest, el de precisar amb quants homes comptaven les forces resistents, és un interès clar de l'anònim dietarista, el qual, en canvi, no s'ocupa de fer l'habitual recompte de baixes ni el dels desertors (tot i que sí que insisteix en els incentius econòmics), a diferència de la gaseta i de la seva resposta borbònica, també impresa, la *Relación diaria del sitio de Barcelona, capital del Principado de Cataluña* (Girona: Gabriel Bro, impr., 1714).

De les línies de la *Succinta memòria* es trasllueix l'hostilitat creixent entre els resistents envers les tropes borbòniques i hi són narrats els principals episodis del darrer període: els continuats bombardeigs llençats des del Clot i des del convent dels Caputxins, el fet d'estrènyer el setge marítim, i com el gruix de l'exèrcit assetjant es col·locà al nord-est de la ciutat, l'obertura de bretxes entre els baluards del Portal Nou i de Llevant, i de trinxeres que permetien apropar canons a la plaça, etc. La fase final del setge, iniciada el 6 de juliol, amb l'arribada del duc de Berwick (i el corresponent contingent de reforç) per assumir el comandament de l'exèrcit de les Dues Corones, és descrita també pel dietarista, amb el corresponent canvi de rumb de les operacions militars. En la seva lectura intencionada del que succeí, val a dir que el fet que les referències a l'estratègia militar siguin més succintes i que no s'hi precisin tant els regiments o els noms de molts dels oficials era també una bona manera de contrarestar els efectes de la gaseta, que magnificava totes les accions dels assetjats.

A banda de l'interès polític i militar, aquest dietari té un gran valor a nivell humà, atès que dóna nombrosos detalls de la vida quotidiana dels barcelonins durant el setge i del trasbals que els provocà. L'anònim autor se centra, fonamentalment, en dos fets, que descriu repetidament: d'una banda, l'escassetat d'aliments a causa del bloqueig, com a un dels elements que causaven un major malestar social, i, de l'altra, les diverses mostres de devoció popular que feren diàriament els barcelonins, amb l'objectiu, segons el dietarista, d'evitar el càstig que implicava el seu comportament. Respecte dels bombardejors, cal dir que tendeix a minimitzar els estralls causats per l'exèrcit borbònic i posa èmfasi en que l'esmentat malestar dels ciutadans provenia d'una mala gestió del govern dels resistents.

El segon dietari («Per a haver faltat la *Continuació del diari*, poso-la jo per nota lo succeït en los paratges en què m'he trobat en lo siti i defensa de Barcelona», 4 folis), en canvi, se centra únicament en les gestes militars que ocorregueren a la fi del setge (de l'11 d'agost a l'11 de setembre de 1714). Aquesta nota no pretenia ser altra cosa que la continuació del relat cronològic dels esdeveniments que reportava la gaseta de Figueró —en la qual s'interromp la relació dels fets el dia 8 d'agost— des del mateix punt de vista que aquesta, és a dir, l'austriacista. Si bé ens ha arribat anònim, un també anònim possessor (que podria molt bé ser Conrad Roure i Bofill, segons les dades que ens ofereix SALVADOR SANPERE I MIQUEL) presenta diversos indicis que porten a pensar que el dietarista fou un Planella —no podem saber del cert quin— present al setge. D'aquí, precisament, el seu important valor com a testimoni presencial que relata en primera persona les diverses operacions militars, les dels dies 10 i 11 de setembre fins i tot amb la precisió de les hores en què succeïren les accions.

Sens dubte, resulta inqüestionable el valor d'aquests dietaris a l'hora de reconstruir un episodi militar i social de Catalunya tan rellevant com és el setge barceloní de 1713-1714 que es clouria, com és ben sabut, amb la desfeta de l'Onze de Setembre. Amb tot, només em consta que, d'entre tota la bibliografia específica que s'hi dedica, n'hagin fet referència explícita SALVADOR SANPERE i MIQUEL i JOAQUÍN DE LA LLAVE. Molt més recentment, AGUSTÍ ALCOVERRO n'ha remarcat l'entitat pròpia i no només com a font dins d'una línia de recerca (edició i estudi) entorn de cròniques del setge redactades a l'interior del país, situant-los al costat dels textos del notari Aleix Claramunt i del jurista Manuel Mas i Soldevila, que narren els fets també des de les dues perspectives contràries: borbònica i austriacista, respectivament.

CAMPABADAL I BERTRAN, MIREIA. *Estudi i edició crítica d'un parell de cròniques manuscrites en català entorn del setge de Barcelona de 1713-1714* (treball de recerca inèdit).

ALABRÚS, ROSA MARIA (ed.), *Escrips polítics del segle XVIII*, vol. IV: *Cròniques de la Guerra de Successió*. Vic: Eumo, 2006.

ALCOVERRO I PERICAY, AGUSTÍ. «Per desengany dels esdevenidors. La crònica del setge de Barcelona de 1713-1714 del notari Aleix Claramunt», *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*, xxvi (2008), (en premsa).

ALCOVERRO, AGUSTÍ i CAMPRUBÍ, XEVI. «Les cròniques del setge de 1713-1714», a: Íd., «Estudi introductori». *Diario del sitio y defensa de Barcelona (1713-1714)*. Edició facsímil. Edició actualitzada de Mireia Campabadal. València: Tres i Quatre (en premsa).

CAMPABADAL I BERTRAN, MIREIA. «Entre el blat i la pólvora. La memòria del setge barceloní de 1713-1714 a través de dos dietaris personals en català» (comunicació oral presentada al VI Congrés d'Història Moderna de Catalunya *La Catalunya diversa*, 15-19 de desembre de 2008).

[MIREIA CAMPABADAL I BERTRAN – UAB]

RECULL:

GENERAL:

AA.DD. *Aproximación a la historia militar de España*. Madrid: Ministerio de Defensa, 2007, 258 p.

BATISTA GONZÁLEZ, JUAN. *España estratégica*. Madrid: Sílex, 2007, 501 p.

BERNALTE SÁNCHEZ, ADOLFO R. *Estudio razonado de la colección de armas blancas del duque del Infantado conservadas en el Museo Naval de Madrid*. Madrid: Ministerio de Defensa, 2007, 210 p.

MARTÍNEZ, ESTHER P. “La construcción naval a través de los tiempos”. *Revista Española de Defensa*, 239 (març de 2008) 58-63.

RISQUES CORBELLÀ, MANUEL; MARTÍN CORBERA MARÍN. *Montjuïc: memòries en conflicte. El castell, la muntanya i la ciutat*. Barcelona: L'Esfera dels llibres, 2008, 285 p.

GOLDSWORTHY, ADRIAN. *La caída de Cartago. Las guerras púnicas*. Barcelona: Ariel, 2008, 447 p.

GÓMEZ ESPELOSÍN, FRANCISCO-JAVIER. *La leyenda de Alejandro*. Madrid: Universitat d'Alcalà d'Henares, 2007, 424 p.

LANE FOX, ROBIN. *Alejandro Magno. Conquistador del mundo*. Barcelona: El Acantilado, 2007, 960 p.

ANTIGUITAT:

STRAUSS, BARRY. *La guerra de Troya*. Barcelona: Edhasa, 2008, 382 p.

MEDIEVAL:

FRANCO SILVA, ALFONSO. "Las intrigas políticas de Juan Pacheco, del combate de Olmedo a la muerte de Juan II (1445-1454)". *Anuario de Estudios Medievales*, 37-II (julio-diciembre 2007) 597-652.

FURIÓ, ANTONIO. *El rey conquistador. Jaime I: entre la historia y la leyenda*. Alzira: Bromera, 2007, 127 p.

SOLER I AMIGÓ, JOAN. *Llegendes de la història de Catalunya*. II. *El rei Jaume I el Conqueridor*. Sant Vicenç de Castellet: Farell, 2007, 136 p.

MODERNA:

PEREYRA, DANIEL. *Mercenarios. Guerreros del Imperio*. Madrid: El Viejo Topo, 2008, 296 p.

RODRÍGUEZ, JOSÉ MANUEL. *El almirante Blas de Lezo. El vasco que salvó al Imperio Español*. Barcelona: Ediciones Altera, 2008, 270 p.

SÁEZ RODRÍGUEZ, ÁNGEL JOSÉ. *Las defensas de Gibraltar (siglos XII-XVIII)*. Màlaga: Sarria, 2008, 252 p.

TERCIO IDIÁQUEZ. "Los tercios españoles. La batalla de Pavía", en: *Foro Militar General* [En línea] <www.militar.org.ue/militar...>

Guerra contra els infidels

BLONDO, ANTONINO; RITA LOREDANO FOTI. "Guerra di corsa e trattative diplomatiche per il riscatto del Principe de Paternò". *Quaderni Storici*, 123/3 (2007) 841-875.

Guerra de Successió

ALABRÚS, ROSA M^a. "El pensamiento político, social y económico del austriacismo". *Historia Social*, 59 (2007) 3-20.

SANTONJA, JOSEP LLUIS. *El memorial de greuges d'Alcoi a Felip V*. Alcoi: Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics, 2007, 21 p.

Guerra del Francès

AA.DD. *La Guerra de la Independencia (1808-1814)*. Madrid: Ministerio de Defensa, 2008, 466 p.

CUENCA TORIBIO, JOSÉ MANUEL. *La Guerra de la Independencia. Un conflicto decisivo (1808-1814)*. Madrid: Encuentro, 2008, 416 p.

DIEGO, EMILIO DE. *España. El infierno de Napoleón. 1808-1814. Una historia de la Guerra de la Independencia*. Madrid: La Esfera de los libros, 2008, 591 p.

España, 1808-1814. La nación en armas. Madrid: Sociedad Estatal de Conmemoración Cultural, 2008, 452 p. [Catàleg exposició].

FREMONT-BARNES, GREGORY. *Trafalgar, 1805. Nelson crowning victory*. Oxford: Osprey Publishing, 2005 (Campaign, 157), 96 p.

MARTÍN, MIGUEL ÁNGEL. *La Grande Armée*. Madrid: Andrea Press, 2007, 128 p.

PRIEGO LÓPEZ, JUAN. *Cómo fue la Guerra de la Independencia. 1808-1814*. Madrid: Editorial San Martín, 2008, 207 p.

ROBERTS, ANDREW. *Napoleón y Wellington*. Tr. de Fernando Miranda. Granada: Almed, 2008, 420 p.

TORRES, RAFAEL. *1808-1814. España contra España. Claves y horrores de la primera guerra*

civil. Madrid: La Esfera de los libros, 2008, 263 p.

VIDAL, CÉSAR. *España contra el invasor francés. 1808*. Barcelona: Península, 2008 (Atalaya), 250 p.

Antic Règim

ORTUÑO MARTÍNEZ, MANUEL. *Vida de Mina. Guerrillero, liberal, insurgente*. Madrid: Trama Editorial, 2008, 436 p.

CONTEMPORÀNIA:

BRIGHTON, TERRY. *El valle de la muerte. Balaclava y la carga de la brigada ligera*. Barcelona: Edhasa, 2008, 496 p.

CARDONA, GABRIEL. *A golpes de sable. Los grandes militares que han marcado la historia de España*. Barcelona: Ariel, 2008, 460 p.

CHANG, IRIS. *Le viol de Nankin, 1937: un des plus grands massacres du XXe siècle*. Paris: Payot, 2007, 383 p.

HALEN Y SARTÍ, JUAN VAN. *Memorias*. Madrid: Ediciones Polifemo, 2008, 410 p.

Carlinades

PARDO, JUAN y JUAN TXO EGAÑA. *Historia fotográfica de la última guerra carlista (1872-1876)*. Andoain: Txertoa, 2007, 162 p.

Cuba

LAWRENCE TONE, JOHN. *Guerra y genocidio en Cuba (1895-1898)*. Madrid: Turner, 2008, 424 p.

GCE

AA.DD. *La Guerra Civil en Castilla-La Mancha 70 años después*. Conca: Universitat de Castella-La Manxa, 2008, 1.760 p.

ALONSO CÍSTER, DAVID. *Verano del 36. La fosa común de la Guerra Civil de los Llanos de*

Caudé (Teruel). Saragossa: Mira Editores, 2008, 158 p.

ARASA, DANIEL. *Entre la cruz y la República. Vida y muerte del general Escobar*. Barcelona: Styria de Ediciones y Publicaciones, 2008, 527 p.

BARRAGÁN FERNÁNDEZ, BRUNO; CARLOS SÁNCHEZ MARTÍNEZ. *Los campos de aviación de la Guerra Civil. La provincia de Ciudad Real*. Ciudad Real: Diputació, 2008, (Biblioteca de Autores Manchegos. Colección general, 156) 218 p.

BORRÀS LLOP, JUAN. *Perquè lluitàvem? Escrits i paraules des del front, la rera guarda i l'exili. 1936-1939*. La Canonja: Centre d'Estudis Canongins "Pons de Castellví", 2007 (El Porxo; 24), 636 p.

CERVERA PERE, JOSÉ. *La historiografía de la guerra española en el mar (1936-1939)*.

Aproximación bibliográfica. Reflexión histórica. Murcia: Aglaya, 2008, 382 p.

GARCÍA RAMÍREZ, JOSÉ M. *La batalla del Jarama*. Madrid: Almena, 2008, 329 p.

LEFEBVRE, MICHAEL. *Kessel-Moral. Dos reporteros en la Guerra Civil española*. Madrid: Inédita, 2007, 191 p.

SERRALLONGA URQUIRI, JOAN. "El cuento de la regularización sanitaria y asistencial en el régimen franquista. Una primera etapa convulsa. 1936-1944". *Historia Social*, 59 (2007) 77-98.

IGM

ANTIER, JEAN JACQUES. *La batalla de Leyte*. Barcelona: Inédita, 2008, 378 p.

ATKINSON, RICK. *El día de la batalla. La guerra en Sicilia y en*

Italia. 1943-1944. Barcelona: Crítica, 2007, 960 p.

CARELL, PAUL. *Tierra calcinada: la guerra en el frente ruso. 1943-1944*. Barcelona: Inédita, 2007, 650 p.

GOOCH, JOHN. *Mussolini and his generals. The armed forces and fascist foreign policy, 1922-1940*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 651 p.

LANCHESTER, JOHN. "Bon dia, camarada Shtrum". *L'Avenç*, 331 (gener 2008) 24-30.

LUCK, HANS VON. *Panzer commander*. Barcelona: Tempus, 2008, 480 p.

WIEVIORKA, OLIVIER. *Historia del desembarco de Normandía. Desde los orígenes a la liberación de París*. Barcelona: Tempus, 2008, 458 p.

Clío, 77 (març 2008) [Selecció]: X.CASALS. "Hitler y Franco. Dos jugadores desconfiados" (32-41); D.REVELLES. "Ulster 1607. La odisea de unos irlandeses fieles a España" (72-79). **Núm. 78 (abril de 2008):** X.CASALS. "Wilhelm Canaris. El gran espía del Tercer Reich". (80-87). **Núm. 80 (juny de 2008):** A.TORTAJADA. "Los enemigos de Israel" (40-47); G.BRANDARIZ. "Morgan. El pirata del Caribe".

Historia 16, núm. 382 (febrer 2008): J.B.MINGO. "Auge y ocaso de los tercios españoles (1534-1700)" (92-99). **Núm. 383 (març de 2008):** M.RODRÍGUEZ. "Marcelo Usabiaga. Los combates de 1938" (62-71); E.PITILLAS. "Artillería romana: la 'quirobalística' y el 'Onager'" (72-99); G.HOFFMANN. "España y Tirol, aliados sin saberlo" (118-121). **Núm. 384 (abril 2008):** A.BESGA. "El convenio de Vergara" (42-65).

Historia. National Geographic, 49 (gener de 2008): G.L.POPOVA. "Los tracios. Guerreros del Danubio" (40-51); F.LILLO. "Julio César. Soldado y estratega" (64-75); J.C.Losada. "El Duque de Alba. El terror de Flandes" (90-101). **Núm. 50 (febrer 2008):** D.ALONSO. «El saco de Roma de 1527: Carlos V contra el Papa» (22-26); C.BLANCO. "Dos de Mayo. Madrid contra Napoleón" (88-103). **Núm. 51 (març 2008):** J.C.LOSADA. "Breda: la última victoria española del siglo XVII" (18-22); Ó.MARTÍNEZ. "Sicilia griega. La isla de los tiranos" (40-51); L.CAEIRO. "Samuráis. Los guerreros del Japón" (78-89). **Núm. 52 (abril de 2008):** J.FUGUET-C.PLAZA. "Templarios. Los soldados de Dios" (76-87). **Núm. 53 (maig de 2008):** A.AGUILERA. "Los galos. Guerreros indomables" (52-62).

Jornades d'Estudi "La Guerra del Francès als territoris de Parla Catalana (1808-1814)". El Bruc (l'Anoia, 23-25 de maig de 2008): M.RAMISA. "La dominació francesa a Catalunya" (Ponència); M.LLEDÓ i C.SERRET. "La documentació d'una guerra. Sant Boi de Llobregat (1808-1814)"; F.X.MORALES. «Guerra total a Catalunya durant la guerra napoleònica (1793-1814)»; M.P.TORRA. «Set cartes del calafí Josep Novau a la família (Vilafranca del Penedès, setembre-octubre 1812)»; M.GÜELL. "¡Oh, cruel gavatg! Les misèries de la Guerra del Francès al Camp de Tarragona"; J.BOIGAS i F.X.MORALES. "La Guerra del Francès a la Selva. L'impacte de l'ocupació napoleònica al món rural a partir de la documentació parroquial"; R.ALMUZARA. "Documents sobre la recaptació de contribucions al corregiment de Mataró durant la Guerra del Francès"; T.ROVIRA i S.LUQUE. "La Guerra del Francès arran de terra. Noves fonts i documents inèdits (El Penedès, 1808-1814)"; A.MOLINER. «La Junta Superior de Catalunya i els setges de Girona i Tarragona» (Ponència); J.CAMPANY. "Municipalització del delme de Gavà i conflicte amb els barons d'Eramprunyà (1808-1810). La Guerra del Francès en el marc de la resistència antisenyorial"; J.SOLÉ. "Dades

inèdites sobre els esdeveniments de la Guerra a Vilafranca”; J.ARMANGUÉ. “Conseqüències literàries de la Guerra del Francès a l’Alguer”; G.BALLÚS. “Les cançons patriòtiques a Catalunya durant la Guerra del Francès”; R.SALVADÓ. “La sang del traïdor. Étienne Fleury, testimoni i protagonista de la revolta tortosina de juny de 1808”; A.MUSET. “Refugiats i resistents al peu de Montserrat (1808-1814)”; J.M.SABATÉ. “Notícia a l’entorn de la publicística antifrancesa”; G.RUBÍ. “Resistir és sobreviure. Sobre com vivien els catalans durant la Guerra del Francès”; M.COSTA. “Queixes matrimonials i divorci arran de la Guerra del Francès”; J.RAMOS. “Reaccions i defensa de la vila del Prat durant la Guerra del Francès (1808-1814)”; M.SELLARÈS. “Les batalles del Bruc”; J.SERRA. “La llegenda del Mansuet”; J.R.VINAIXA. “La Junta Corregimental de Tortosa en la Guerra del Francès (1808-1810)”; J.MILLÁN. “L’alçament antifrancès com a inici de la contemporaneïtat: de l’evolució de l’Antic Règim a l’arrencada de l’Espanya contemporània” (Ponència); A.SÁNCHEZ. “Les conseqüències de la Guerra del Francès a Lleida”; L.CORRALES. “La guerra del Francès: un referent iconogràfic en els imaginaris liberal i carlista”; E.SUBIÑÀ. “Efectes de la guerra a Mataró i rodalies. Tot resseguint els notaris”; C.MILLÀS. «Un exemple de demografia conjuntural: Crisi de mortalitat o mortalitat de crisi durant la Guerra del Francès a Olesa de Montserrat»; V.BAYDAL. “Nacionalisme i historiografia: la interpretació diversa dels projectes conservadors valencians en el primer debat preconstitucional espanyol”; F.GRAU i N.SAUCH. “La Guerra del Francès al Montsià i poblacions valencianes veïnes”; D.FIGUEROA. “Apunts sobre la Guerra del Francès a Palafrugell i la seva comarca”.

La Aventura de la Historia, núm. 111 (gener 2008): A.DE DIEGO. “Testigo del horror. Malaparte en el frente ruso” (36-41); F.MARTÍNEZ. “El Camino español. Una proeza logística” (62-68); F.QUESADA. “Espolear a sangre el caballo” (110-111). **Núm. 112 (febrer 2008):** G.CAYUELA. “Leones heridos. Los soldados en el conflicto” (62-69); S.CLARAMUNT. “Jaime I el Conquistador, creador de reinos. Arquitecto de la Corona de Aragón” (76-85); M.T.FERRER. “Mallorca, Valencia y Murcia. Expansión a costa de los moros” (86-91); F.QUESADA. “Criptografía, instrumento de guerra” (106-107). **Núm. 113 (març 2008):** M.J.FUENTE. “El marqués de Santillana, capitán y poeta” (54-60); J.GUADALAJARA. “El Anticristo. Imagen de Napoleón entre los españoles” (84-91); F.QUESADA. “La Alabarda” (106-107). **Núm. 114 (abril de 2008):** D.SOLAR. “Hitler: Austria en un puño” (26-34); G.CARDONA. “La República partida en dos” (36-42); F.MARTÍNEZ. “Los guerrilleros. Un puñal en la espalda de Napoleón” (84-93); F.QUESADA. “El Barón Rojo” (100-103). **Núm. 115 (maig 2008):** J.CANAL. “El Dos de Mayo en primera persona” (26-35); J.ESLAVA. “La fuerza de la prensa” (54-60); S.CLARAMUNT. “El tratado de Corbeil. Fin del sueño occitano” (62-67); F.QUESADA. “La lanza napoleónica” (100-103). **Núm. 116 (juny de 2008):** R.M.ALABRÚS. “El baile de los austriacistas. Vencidos por los Borbones” (64-69); Á.DUARTE. “El vendaval del siglo XX. Guerra civil y diáspora” (76-80); A.ATIENZA. “Los franceses se rinden” (82-87).

Muy Historia, 17 (2008) [Dossier sobre la IGM]: M.MONTERO. «Así fue la Primera»; A.ORMAECHEA. «El color de la Gran Guerra. Los primeros autocromos»; A.LOZANO. «Los orígenes del conflicto. Causas de una guerra anunciada»; J.A.PENAS. «Armas letales. Las nuevas máquinas de matar»; F.COHNEN. «Cuando los artistas cogieron su fusil. Intelectuales en el campo de batalla»; J.A.GUERRERO; J.A.PENAS. «Cuatro años en el infierno»; J.HERNÁNDEZ. «Cuerpo a tierra. La guerra de trincheras»; F.COHNEN. «¡Arriba el periscopio! La guerra submarina»; J.A.GUERRERO. «Los Ases del Aire. El cielo, nuevo campo de batalla»; J.C.LOSADA. «De combatientes a líderes. Participaron en las dos guerras mundiales».

Revista de Historia Militar, núm. 103 (2008): S.CUBERO. “La defensa militar de Calatayud durante las guerras carlistas”; M.GÜELL. “La ‘falta de cabezas’ o ‘esterilidad de sujetos’ como causa del declive militar hispánico en el siglo XVII”; C.LAORDEN. “Campañas y fortificaciones en Cataluña (Tortosa. S. XVIII)”; E.C.MARTÍNEZ-RADÍO. “Levas y reclutas en la Asturias de la Guerra de Sucesión: el caso del Tercio del Principado”; J.J.OÑA y F.JIMÉNEZ. “Tensión en capitania: los sucesos de Valencia de 1929”; F.RAMOS. “La Batalla de Monte Curriechos”. **Núm. Extraordinario (2008), “La complejidad de la guerra de Independencia”:** E.DIEGO. “Panorámica general”; A.MOLINER. “La España Josefina: los afrancesados”; M.RAMISA. “Cataluña en la Guerra de la Independencia”; M.MORENO. “Andalucía en la Guerra de la Independencia”; X.R.BARREIRO. “La Guerra de la Independencia en Galicia”; J.LAFOZ. “La Junta Superior de Aragón y parte de Castilla y los asuntos militares (1809-1812)”; E.MARTÍNEZ. “La España interior”; F.MIRANDA. “Cornisa Cantábrica y Navarra durante la Guerra de la Independencia”; G.DUFOUR. “La visión de España en Francia”; A.CASSINELLO. “Los ingleses en nuestra Guerra de Independencia”.

Sapiens, núm. 65 (març 08): A.JANER. «Quan Menorca era britànica» (44-47). **Núm. 66 (abril 08):** J.MATA. “Roger de Flor: ‘Els almogàvers són els millors guerrers d’aquests temps’” (14); S.CASAS. “El primer genocidi del segle XX. L’extermini del poble armeni durant la primera guerra mundial” (18-25). **Núm. 67 (maig 08):** S.MARIMÓN. “Els morts oblidats. Rastregem totes les fosses comunes localitzades a Catalunya” (20-27); A.ALCOBERRÓ. “La Nova Barcelona. La ciutat dels exiliats del 1714” (44-49). **Núm. 68 (juny 08):** J.FINESTRES. “Timbals de guerra al Bruc” (32-39); A.JANER. “Joan March. Història d’un suborn” (40-45).

EXPOGNARE OPPIDUM. *'Voilà mes aigles'* Straslsund (Dinamarca), agost de 1807

És prou conegut per tot historiador militar, l'episodi epopeïc de l'expedició a Dinamarca de la *División del Norte*, sota comandament del famós marquès de **La Romana**, entre 1807-1808. Per fer-ne cinc cèntims, només direm que el febrer de 1807 l'erràtica política filobonapartista dels Borbons espanyols els impulsà a oferir a **Napoleó** un cos d'exèrcit de 14.000 homes, amb els que tenien destacats a Etrúria, per col·laborar en les seves guerres europees. Llavors, Espanya i França encara eren aliades, però aviat deixarien de ser-ho per embolicar-se en una de les més cruentes guerres del nostre país. Després de prendre part en algunes accions bèl·liques **Romana** i el seu estat major s'assabentaren dels successos esdevinguts després del Dos de Maig, i de que el fins llavors aliat militar, havia passat a ser, tot d'una, acarnit enemic. A Dinamarca estant, envoltat d'unitats de la *Grande Armée*, **La Romana** desplegà grans dosi de dissimulació, diplomàcia i ma esquerra, fins aconseguir posar-se d'acord amb els britànics i embarcar discretament bona part de la tropa que tenia encomanada, de retorn a la península ibèrica, on més útils havien de ser aquells soldats professionals. Dit així ràpid, sembla no res, però analitzant-ho amb deteniment i sospesant les dificultats amb les que es trobaven els espanyols, no hi ha dubte que la seva fou una de les més brillants i honroses accions militars.

J.E.BLANCO, en reconstrueix els trets principals, a través del manuscrit d'un dels protagonistes, el català **Francesc Dionís Vives**, capità del Primer Batalló de Voluntaris de Catalunya. A finals de 1805, iniciava la marxa cap a Etrúria, regne satèl·lit nascut al redós del Tractat de San Ildefons, una divisió espanyola sota comandament del tinent general **O'Farrill** (després substituït per **Miguel de Salcedo**), composta, entre d'altres unitats, pel Primer Batalló d'Infanteria Lleugera de Catalunya. La Divisió d'Etrúria allotjà a la Toscana, fins que a mitjan abril de 1807 feia cap a *Augsburg* i *Hannover*, on s'incorporaren al Cos d'Observació de la *Grande Armée*; poc després se'ls unia la tropa conduïda per **La Romana**, formant un sol cos (la *División del Norte*), de 15.000 homes.

És llavors quan, tot just arribats, van ser destinats al setge de *Straslsund*, una població de la Pomerània, al nord de Berlín, en poder dels suecs, enemics de **Bonapart**. La plaça, gaudia de magnífiques condicions per a la seva defensa, i tenia a l'esquena, separada per un petit canal, l'illa de *Rugen*, habilitada per hospital i dipòsit de queviures i municions. **Gustau IV** de Suècia, en persona, defensava la ciutat.

Sobre *Straslsund* havia caigut el mariscal francès **Mortier**, des de 30 de gener de 1807 i fins a mitjan abril, en que hagué de proposar un armistici al ser bandejades les seves tropes en una sortida dels defensors suecs, sota comandament d'**Essen**. Llavors que arribaren els espanyols es reprenia l'asedi, i el 6 d'agost s'esdevingué un assalt per estrènyer les línies dels defensors, que obligà aquests a tancar-se dins la ciutat. En aquesta acció, van destacar pel seu coratge i ardor combatiu els Caçadors de Villaviciosa i el Batalló de Voluntaris de Catalunya, a bastament elogiats pels mateixos francesos, tant pel general **Molitor**, com pel propi mariscal **Bernadotte**, cap dels napoleònics, a qui en alguna ocasió que els veié, se'l sentir exclamar orgullós: "*Voilà mes aigles*" ["Vet aquí les meves àligues"].

L'encaix de la població civil danesa amb les tropes espanyoles i catalanes, sembla haver estat prou bo. En el seu manuscrit, **Vives** ja comentava la bona correspondència dels soldats amb els danesos, malgrat estar-hi allotjats. Els soldats cridaven l'atenció per la seva marcialitat i el seu flamant atuell; també per la simpatia, bons costums i tarannà festiu. Es coneix que, entre les moltes distraccions amb les que amenitzaven la seva estada entre els danesos, una va ser "*diversos ejercicios físicos, como los castillos y pirámides humanas, subiéndose unos encima de*

otros". Sens dubte, part d'aquests voluntaris del Batalló de Catalunya, procedia del Camp de Tarragona i del Penedès.

[MG]

MARTÍNEZ GUITIÁN, LUIS. *El marqués de la Romana*. Santander: Aldus, 1944; COSTA, MIQUEL; ROMA PINYA HOMES. *El Marqués de la Romana. L'expedició a Dinamarca (1807-1808)*. Mallorca: El Tall, 1990; ADED, JOSÉ ANTONIO. "Algunas notas sobre la expedición del marqués de la Romana". *Ristre*, 7 (marzo-abril 2003) 14-33; MÖRNER, MAGRIUS. *El marqués de la Romana y el mariscal Bernadotte. La epopeya singular de la División del Norte en Dinamarca (1807)*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 2004, 159 p.; REYES, LUIS. "Engañados por Napoleón, 1807: soldados españoles en el Báltico. La expedición del marqués de la Romana". *La Aventura de la Historia*, 106 (agost 2007) 58-68; BLANCO, JUAN EUGENIO. "Tropas españolas en Europa a principios del siglo XIX: la División del marqués de La Romana" [En línia] <www.1808-1814.org/articulos/siglo19.htm>.

A G E N D A :

Cicle de Conferències i Exposició itinerant: "Els bombardeigs franquistes al Penedès (1937-1939)"
(Vendrell, Albinyana, Santa Oliva, Santa Margarida i els Monjos, Sitges i Vilanova i la Geltrú, 8 d'octubre de 2008 – 22 de maig de 2009).

Organitza: Estació Territorial de Recerca Penedès; Institut d'Estudis Penedesencs, en col·laboració amb el Memorial Democràtic, i en conveni amb els ajuntaments de cada localitat participant.

Comissaris: Ramon Arnabat, David Iñíguez i Daniel Sancho.

Contingut: L'aviació i la guerra civil; Els bombardeigs franquistes a Catalunya; Els bombardeigs sobre el litoral català; Els sistemes de defensa passiva i activa; L'aviació republicana al Penedès; Els bombardeigs al Penedès; L'Estació de Sant Vicenç de Calders (Baix Penedès); Vilanova i la Geltrú, Sitges i Vallcarca (Garraf); Santa Margarida i els Monjos (Alt Penedès); Les víctimes dels bombardeigs.

Cf. = Conferència; EX = Excursió; PL = Presentació de Llibre; p.d. = Per determinar; PP = Projectió Pel·lícula

Data	Localitat	Acte	Conferenciant	Lloc
09-01-2009 20:00h.	Vilanova i la Geltrú	PL.: <i>Les biblioteques en temps de guerra. El front cultural. El Penedès (1936-1939)</i> , de Montserrat Comas	Laura Vicente, Francesc Foguet i l'autora	Foment Vilanoví
19-01-2009 20:00h.	Vilanova i la Geltrú	PL.: <i>La guerra civil a Vilanova i la Geltrú</i> , d'Adrià Cabezas	Joan Villarroya Ramon Arnabat Francesc X. Puig	Foment Vilanoví
24-01-2009 20:00h.	Vilanova i la Geltrú	PP.: "Mirant al cel", de Luis Garay	Adrià Cabezas i Ramon Arnabat	Espai Neàpolis
27-01-2009 18:00h.	Torrelavit	Cf.: "L'aeròdrom de Sabanell i el Vesper de la Gloriosa"	Ramon Arnabat, David Iñíguez, Cristòbal Florido	Casal de Cultura
06-02-2009 19:00h.	Bellveí	Cf.: "Els Bombardeigs franquistes al Penedès"	Ramon Arnabat	Centre Cívic
13-03-2009 19:00h.	Castellví de la Marca	Cf.: "Els Bombardeigs franquistes a l'Alt Penedès"	Ramon Arnabat	Sala Polivalent
16-03-2009 19:30h.	L'Arboç	Cf.: "Els Bombardeigs franquistes a l'Arboç i al Baix Penedès"	Ramon Arnabat, David Iñíguez	Biblioteca Municipal
29-03-2009 9:00h. 18:00h.	Sant Pere de Riudebitlles	EX. als indrets bombardejats Cf.: "Els Bombardeigs franquistes a l'Alt Penedès"	Grup de Recerques hist. Ramon Arnabat	Les Escoles Velles

03-04-2009 19:30h.	Calafell	Cf.: “Els Bombardeigs franquistes a Calafell i al Baix Penedès”	Ramon Arnabat, David Iñíguez	Dependències mun. a la Platja
15-04-2009 20:00h. 18-04-2009 19:00h.	Vilafranca del Penedès	Cf.: “Els Bombardeigs franquistes al Penedès” PP.: “Mirant al cel”, de Luis Garay	Ramon Arnabat, David Iñíguez, Daniel Sancho	Auditori VINSEUM
04-05-2009 19:30h.	Sant Sadurní d’Anoia	Cf.: “Els Bombardeigs franquistes al Penedès”	Ramon Arnabat, David Iñíguez	Casal d’Entitats
22-05-2009 20:00h.	Vilobí del Penedès	Cf.: “Els Bombardeigs franquistes al Penedès”	Ramon Arnabat, David Iñíguez	Centre Cívic Jaume Via

En cada localitat l’**Exposició itinerant** s’inaugura el dia de la conferència; el lloc d’exposició és el de la conferència. Vigència de les exposicions: Vilanova (2 al 23-01-2009); Torrelavit (24-01 al 05-02-2009); Bellveí (6 al 19-02-2009); El Pla del Penedès (26-02 al 08-03-2009); Castellví de la Marca (13 al 15-03-2009); L’Arboç (16 al 27-03-2009); Sant Pere de Riudebitlles (28-03 al 02-04-2009); Calafell (3 al 13-04-2009); Vilafranca del Penedès (14 al 30-04-2009); Sant Sadurní d’Anoia (4 al 17-05-2009) i Vilobí del Penedès (18 al 31-05-2009).

I Premi “Aviació i Guerra Civil”

(Santa Margarida i els Monjos, 2009)

Convoca: Estació Territorial de Recerca Penedès i Ajuntament de Santa Margarida i els Monjos.

Tema: Premi a la millor recerca inèdita sobre la història i el patrimoni de l’aviació durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939).

Dotació: 500 euros.

Termini: 15 de febrer de 2009.

Informació: ETRP, Apartat de Correus núm. 48 (08.730 – SANTA MARGARIDA I ELS MONJOS)

www.aviacioiguerracivil.com

A Carn! Publicació electrònica d’Història Militar Catalana

Director: Manel Güell [manelguell@acarn.cat].

Webmestre: Ramon Perelló [info@acarn.cat].

Consell Científic: Núria Florensa Soler, Josep M. Grau i Pujol, Ramon Perelló Bargalló, Roser Puig i Tàrrach, Jordi Rovira.

Junta externa d’avaluació: Ramon Arnabat Mata (Professor d’Història Contemporània de la URVT), Maria Bonet Donato (Professora d’Història Medieval de la URVT), Àngel Casals Martínez (Professor d’Història Moderna de la UB), Valentí Gual Vilà (Professor d’Història Moderna de la UB), Jordi López Vilar (Doctor en Arqueologia de l’Institut Català d’Arqueologia Clàssica), Robert Vallverdú Martí (Doctor en Història i membre de la *Real Academia de la Historia*) Josep Sánchez Cervelló (Professor d’Història Contemporània de la URVT).

Imatges: *Portada* – Espitllera del baluard esquerra del Portal de França, de Vilafranca de Conflent [MG, 17-08-2008]. Les imatges de les cobertes dels llibres recensionats, a la web de referència de la recensió o de l’editora; les de l’article, cortesia de l’autor.

A *Carn!* no es considera responsable de l’opinió, tendència ideològica o contingut empíric que puguin semblar indicar o expressin els articles i col·laboracions que ciberpublica. A *Carn!* és un projecte personal, pensat, dissenyat, desenvolupat, omplert, gestionat i distribuït per Manel Güell amb ajut de voluntariat col·laborador, que ofereix una web de contingut semiobert i lliure circulació per acollir tota participació capaç d’aportar informació veraç, debat, crítica, suggeriments, etc., amb els quals ampliar el coneixement de la història militar de Catalunya i dels catalans. Existeix el compromís tàcit de rigorositat pel que fa al tema de citació i referències bibliogràfiques, compromís que s’exigeix a tot col·laborador que hi vulgui publicar, i que garanteixen, en tot cas, els membres de la Junta externa d’avaluació. Aquesta publicació és lliure i gratuïta i els ciber subscriptors ho són únicament a tall d’estar inclosos al mailing d’enviaments; no es cobra preu ni retribució, ni tampoc es paga cap aportació.

A *Carn!* penja a la web, sengles versions de cada número, en català i castellà, però no garanteix les condicions o la correcta prestació dels serveis que aquella web oferti als usuaris d’Internet per terceres persones alienes a la nostra publicació, ni tampoc que aquests compleixin la normativa vigent en matèria de protecció de dades de caràcter personal i comerç electrònic. Tampoc es fa responsable dels possibles danys ocasionats per interferències, desconnexions, virus informàtics, avaries telefòniques, sobrecàrregues, retards o bloquejos de la xarxa, o altres perjudicis del sistema electrònic, ni molt menys dels danys que puguin causar terceres persones mitjançant il·legítimes intromissions, fóra del nostre absolut control.

www.acarn.cat

www.irmu.org > Notícies; www.11setembre1714.org; www.delaguerra.org > Enllaços;
<http://seneca.uab.es/historia/hn0708.htm>; <http://hispanianova.rediris.es/enlaces/hn0708.htm>.